

Ruusun viisi ensimmäistä vuotta

**Ruusun perhekuntoutukseen osallistuneiden perheiden
kokemuksia kuntoutusjaksosta ja sen vaikutuksista**

Minna Laitinen

Opinnäytetyö

Tammikuu 2017

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK

Perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen

Tekijä(t) Laitinen, Minna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä Tammikuu 2017
	Sivumäärä 88	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Ruusun viisi ensimmäistä vuotta Ruusun perhekuntoutukseen osallistuneiden perheiden kokemuksia kuntoutusjaksosta ja sen vaikutuksista		
Tutkinto-ohjelma Sosiaaliala, ylempi AMK. Perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen		
Työn ohjaaja(t) Johanna Moilanen ja Asta Suomi		
Toimeksiantaja(t) Kirkkopalvelut Ry.		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö on tehty Kirkkopalvelut Ry:n toimeksiannosta. Tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa siitä, miten perheet ovat kokeneet perhekuntoutusjakson Ruusussa ja kuinka he ovat kokeneet jakson vaikutukset oman perheensä arjessa. Toisena tehtävänä oli koota asiakasprofiili ja perhekuntoutukseen ohjautumisen taustalla olevat viralliset syyt. Opinnäytetyön lopputulemana löydettiin kehittämiskohteita Ruusun toimintaan.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella kyselyllä, joka postitettiin kaikille niille entisille Ruusun asiakkaille, joiden yhteystiedot saatiin. Kaikkiaan kyselylomakkeita postitettiin 67 kappaletta. Vastausprosentti jäi alhaiseksi, sillä vain 16 lomaketta palautui täytettynä. Aineistoa laajennettiin vertaamalla kyselyn tuloksia valmiisiin asiakaspalautteisiin, jotka asiakailta on kuntoutusjakson jälkeen kerätty. Asiakaspalautelomakkeita oli käytettävissä kaikkiaan 65 kappaletta. Perhekuntoutuksen asiakasprofiili ja kuntoutukseen ohjautumisen syyt kartoitettiin tutkimalla asiakastietorekisteri. Rekisteri kattoi kaikkiaan 75 perheen ja 235 asiakkaan tiedot.</p> <p>Tutkimuksen perusteella voitiin todeta, että Ruusussa olleet asiakasperheet ovat hyötynneet kuntoutusjaksosta. Henkilökunnan merkitys ja varsinkin aikuisten henkilökohtainen työskentely korostuivat työskentelyssä kuntoutusta tukevinä asioina. Kehittämiskohteiksi Ruusun toimintaa ajatellen löydettiin muun muassa ryhmätoimintojen sisältöjen ja toteutuksen uudelleen suunnittelu sekä mahdollisten arviointijaksojen tuotteistaminen omaksi kokonaisuudekseen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Perhekuntoutus, lastensuojelu, laadullinen kysely, vanhemmuuden tukeminen		
Muut tiedot		

Author(s) Laitinen, Minna	Type of publication Master's thesis	Date January 2017 Language of publication: Finnish
	Number of pages 88	Permission for web publication: x
Title of publication The First Five Years of Ruusu Families' experiences to Ruusu's family rehabilitation period and its impacts		
Degree programme Master's Degree Programme in Social Services		
Supervisor(s) Moilanen, Johanna; Suomi Asta		
Assigned by The Finnish Church Services Association		
Abstract <p>This study was conducted for the Finnish Church Services Association in order to examine how the client families had experienced their rehabilitation period at <i>Ruusu</i> and what the effects of that rehabilitation period were on their family life afterwards. Another aim was to collect information for a client profile and that about the official reasons for coming to family rehabilitation. As an outcome of the study, some development areas were found in the operations of <i>Ruusu</i>.</p> <p>The study was conducted as a qualitative survey that was sent to all the former clients of <i>Ruusu</i> who could be reached. Altogether 67 questionnaires were sent out of which only 16 were returned. Because of the low response rate, also the feedback that had been collected from the families right after their rehabilitation was included in the study material, which made 65 client feedback questionnaires altogether. More information was collected from the client database that included 75 families and 235 clients.</p> <p>Based on the study, it could be stated that the client families of <i>Ruusu</i> had benefited from their rehabilitation. They felt that the personnel at <i>Ruusu</i> and the personal work of the adults had been crucial to their rehabilitation. It was also possible to highlight certain development areas in <i>Ruusu's</i> operations, such as re-planning the content and implementation of the group activities as well as the productisation of the possible evaluation periods.</p>		
Keywords/tags (subjects) Family rehabilitation, child protection, qualitative survey, supported parenting		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto.....	3
2	Vanhemmuuden tukeminen lastensuojelussa	5
	2.1 Vanhemmuus	6
	2.2 Mikä perhe oikeastaan on?	8
	2.3 Lastensuojelu perheen tukena	10
3	Perhekuntoutus lasten ja perheiden palveluna	15
	3.1 Pehetyö käsitteenä	17
	3.2 Lastensuojelullinen perhekuntoutus	18
	3.3 Perhekuntoutus tutkimusten valossa	23
4	Perhekuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi	25
5	Perhekuntoutus Ruusu	29
	5.1 Ruusun toiminta.....	30
	5.2 Perhekuntoutuksen sisältö	32
	5.3 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	33
6	Tutkimuksen toteuttaminen	35
	6.1 Tutkimusmenetelmä	35
	6.2 Aineistojen keruu	36
	6.3 Aineiston analyysi	42
7	Tutkimustulokset.....	46
	7.1 Ruusun asiakasprofiili	46
	7.2 Kokemukset kuntoutukseen saapumisesta ja kuntoutusjaksosta.....	49
	7.3 Kokemukset henkilökunnasta.....	52
	7.4 Kuntoutusta edistävät ja estävät tekijät	54
	7.5 Koetut vaikutukset kuntoutuksessa.....	58
	7.6 Elämä perhekuntoutuksen jälkeen	58

8 Pohdinta ja johtopäätökset.....	60
8.1 Opinnäytetyö prosessin arviointia	60
8.2 Tutkimustulosten tarkastelua ja johtopäätökset.....	61
8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	64
8.4 Tutkimuksen hyödyntäminen ja kehittämiskohteet.....	67
Lähteet.....	70
Liitteet	78
Liite 1. Ruusun viikko-ohjelma	78
Liite 2. Kyselylomake.....	79
Liite 3. Kyselylomakkeen saatekirje	86
Liite 4. Asiakaspalautelomake.....	87

Kuviot

KUVIO 1. LASTEN SUOJELUN KOKONAISUUS (TASKINEN 2010, 23)	13
KUVIO 2 PERHEPALVELUJEN PAINOPISTEEN MUUTOS (HÄMEEN-ANTTILA (2017, 216)	14
KUVIO 4. AINEISTOJEN ANALYYSI	45
KUVIO 5. ASIAKASSUUNNITELMAAN KIRJATUT PERHEKUNTOUTUKSEEN OHJAUTUMISEN SYYT.....	48
KUVIO 6. PERHEKUNTOUTUSJAKSOON LIITTYVÄT KOKEMUKSET	51
KUVIO 7. KOKEMUKSET HENKILÖKUNNASTA	53
KUVIO 8. KUNTOUTUSTA EDISTÄVÄT JA ESTÄVÄT TEKIJÄT	55
KUVIO 9. ASIAKKAIDEN KOKEMA MERKITYKSELLISYYS STRUKTUURIIN SISÄLTyvISTÄ ASIOISTA	57
KUVIO 10. TUKITOIMET PERHEKUNTOUTUKSEN JÄLKEEN	59

Taulukot

TAULUKKO 1. OPINNÄYTETYÖSSÄ KÄYTETTY AINEISTO	37
TAULUKKO 2. ESIMERKKI VASTAUSTEN YHDISTÄMISESTÄ.....	44

1 Johdanto

Yhteiskuntamme on jatkuvassa muutostilassa. Erilaiset muutokset aiheuttavat haasteita perheiden toimintakyvylle. Lasten ja nuorten hyvinvointi, perheiden jaksaminen, lapsi- ja perhepalveluiden sekä lastensuojelun tila ovat olleet keskusteluaiheina jo pidemmän aikaa. Haasteet yksilöiden ja perheiden toimintakyvyssä näkyvät erilaisina palveluiden tarpeina. Perheiden tarpeisiin pyritään vastaamaan niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Jokainen palveluntuottaja joutuu miettimään toimintaansa uusista näkökulmista, etsimään luovia ratkaisuja ja muuttamaan toimintatapojaan, jotta asiakkaiden tarpeisiin pysyttäisi vastaamaan entistä paremmin ja tehokkaammin.

Lastensuojelun avohuollon palveluna niin perhetyö kuin perhekuntoutuskin pyrkivät edistämään perheiden hyvinvointia ja tukemaan perheitä, jotta lasten huostaanottojen tarvetta voitaisi ehkäistä. Uusi lastensuojelulaki (L 13.4.2007/ 417) paikallistaa perhetyön perheen kotiin tarjottavaksi palveluksi. Perhekuntoutusta puolestaan tuotetaan sosiaalihuollon toimintayksiköissä, ympärivuorokautisena palveluna. Termien selkeytymisestä huolimatta käytännön toimintamuotojen määrittelylle on edelleen tarvetta. (Heino 2008, 7.)

Yksityiset palveluiden tuottajat, kuten järjestöt ja säätiöt, tukevat ja täydentävät toiminnallaan kuntien sosiaalipalvelujärjestelmiä. Järjestöjen rooli perhekuntoutuspalvelun kehittäjänä ja järjestäjänä on ollut suuri. (Heino 2008, 43.) Kirkkopalvelut Ry on yksi näistä järjestöistä, joka on tuottanut useiden vuosien ajan kunnille lastensuojelupalveluita. Osana Kirkkopalvelujen lapsi- ja perhepalveluita on vuodesta 2011 lähtien tuotettu perhekuntoutuspalvelua. Perhekuntoutuksessa hoidetaan lapsiperheitä, joilla on vakavia vaikeuksia selvitä jokapäiväisestä elämästään.

Perhekuntoutuksen on arvioitu olevan toimiva palvelu, erilaisissa lastensuojelun vaiheissa. Perhekuntoutusta voidaan hyödyntää avohuollon aikaisena tukitoimena, mahdollisen huostaanoton tarpeen arviointiin käytettävänä jaksona tai huostaanoton

lakkauttamisvaiheessa, perheen jälleenyhdistämistä tukevana toimintana. Oikea-aikaisesti annettuna palveluna perhekuntoutuksen on todettu olevan toimiva työmuoto. Tuloksellisuuden edellytyksenä oikea-aikaisuuden lisäksi on se, että perhe on motivoitunut ja halukas sitoutumaan perhekuntoutukseen. (Lastensuojelun käsikirja 2016a.)

Yhteiskunnassa tapahtuvat suuret muutokset niin palvelujärjestelmän kuin perhe-elämän osalta haastavat perhekuntoutusta. Perheet yksilöllistyvät ja kuntoutustarpeet eriytyvät ja sen vuoksi tulevaisuudessa on yhä enemmän tarvetta esimerkiksi perheiden tarvelähtöisyyteen ja yksilölliseen toimintalogiikkaan perustuvaan perhekuntoutukseen. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 14.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia Perhekuntoutus Ruusun toimintaa asiakkaiden kokemuksen kautta. Opinnäytetyön avulla tuodaan näkyväksi asiakkaiden kokemus perhekuntoutusjaksosta ja jakson vaikutuksista perheiden tilanteeseen. Opinnäytetyön tulokset tulevat osaksi prosessia, jolla palvelua kehitetään ja arvioidaan. Opinnäytetyön avulla selvitetään Perhekuntoutus Ruusun tähänastinen asiakasprofiili ja kartoitetaan sosiaalityöntekijöiden määrittelemät niin sanotut viralliset syyt perhekuntoutukseen ohjautumiselle. Opinnäytetyön lopputuloksena syntyy kehittämisedotuksia Ruusun toimintaan. Toiminnan kehittäminen ja tehostaminen koituu pitkällä tähtäimellä asiakkaiden eduksi.

Kiinnostukseni aiheeseen nousee omasta työhistoriastani. Ensimmäiset kosketukset perhekuntoutukseen olen saanut työskennellessäni kunnan lastensuojelussa sosiaalityöntekijän viransijaisena. Tällöin sain kokemusta palvelun ostajan näkökulmasta. Perhekuntoutuksen mahdollisuudet ovat kiinnostaneet minua sieltä lähtien. Tällä hetkellä työskentelen Perhekuntoutus Ruusussa sosiaali-ohjaajana, viidettä vuotta. Oman työn kehittäminen ja palvelun parantaminen ovat ehdottomasti osa ammattititeettiäni. Opinnäytetyössä onnistuin hyödyntämään niin opinojani kuin työhistoriaani ja toisaalta opinnäytetyön tekeminen oli osaltaan hyödyksi niin opintojani ajatellen kuin oman työni kehittämisen näkökulmasta.

2 Vanhemmuuden tukeminen lastensuojelussa

Väitetään, että suurin osa eriarvoisuudesta kehittyy lapsuudessa. Periaatteessa jokainen syntyy viattomana ja kaikilla lapsilla on oma elämäntarinansa edesspäin. Lasten mahdollisuudet ovat kuitenkin hyvin erilaiset; sairaudet, vammat ja kasvuympäristöt sekä vanhempien kasvatustavat voivat vaikuttaa suuresti lapsen mahdollisuuksiin elämässään. (Ihalainen & Kettunen 2011, 73.)

Sosiaali- ja terveysalan työntekijät voivat omalla työskentelyllään vaikuttaa merkittävästi lapsen hyvinvointiin ja tulevaisuuteen. Työntekijä voi huomioida lapsen tarpeet, auttaa ja tukea, kuunnella, lohduttaa ja rohkaista. Jokainen kohtaaminen lapsen kanssa on mahdollisuus tukea hänen kehitystään. Lapseen vaikuttaminen on aina kuitenkin vallan käyttöä, johon liittyy eettisiä näkökulmia ja ongelmia. Puuttumalla vanhemman kasvatukseen tai ohjaamalla niitä omalla työllään, voi aiheuttaa ristiriitoja lapsen ja tämän vanhemman väliseen tärkeään suhteeseen. Jokaisen perheen tuen tarve on yksilöllinen ja jokaisen perheen tarpeisiin pitäisi pystyä vastaamaan. (Ihalainen & Kettunen 2011, 73.)

Perhekuntoutus on voimakas interventio perheen elämään ja vanhemmuuteen, mutta sen kaltainen puuttuminen ja tuki saattavat motivoida muutokseen. Kuntoutuksen aikana on mahdollista rakentaa ja tervehdyttää lapsen ja vanhemman suhdetta, mikä voi toimia molemmille osapuolille voimavarana elämänmuutoksessa. Kuntoutumisen johdosta tasapainon itsensä kanssa löytävä vanhempi kykenee huolehtimaan myös lapsestaan kuntoutuksen aikana ja hänellä on välineitä rakentaa suhdetta lapseensa. Perheiden kokemus lastensuojelun roolista ja yhteistyöstä lastensuojelun kanssa näyttää muuttuvan varsinkin pitkien kuntoutusjaksojen aikana. Kuntoutuksen edetessä vanhempi kykenee usein realistisemmin näkemään sen tilanteen, jossa perhe on elänyt. Samalla vanhempi oppii näkemään lastensuojelun oman perheen tilannetta tukevana ja hyödyttävänä asiana. (Lastensuojelun käsikirja 2016b.)

2.1 Vanhemmuus

Kattavaa teoriaa vanhemmuudesta ei ole olemassa, mutta erityisesti lastensuojelussa on tarve tutkia vanhemmuutta ja erityinen tarve puuttua puutteelliseen vanhemmuuteen (Schmitt & Piha 2013.) Kirsi Laakkosen (2010) mukaan vanhemmuus on laaja ja moniulotteinen ilmiö, mitä voidaan tarkastella monenlaisista näkökulmista. Laakkosen mukaan Gerris (1994) jaottelee vanhemmuuden biologiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen osatekijään. Nämä osatekijät ovat osittain päällekkäisiä, mutta sosiaalinen ja psykologinen osatekijä voivat kehittyä ilman biologista yhteyttä. (Laakkonen 2010, 16.)

Raution (2014) mukaan Vainikainen (2005) kertoo, että vanhemmuutta voidaan kuvata yhdeksi elämän tärkeimmistä tehtävistä. Vanhemmuus rakentuu sukupolvien ketjussa. Ajatukset, toimintatavat ja perinteet siirtyvät sukupolvelta toiselle. Muistot ja kokemuksen ovat aina mukana vanhemman tavoissa kasvattaa omaa lastaan. (Kekkonen 1994, 20.) Tamminen (2004) kuvaa, että vanhemmuuden kehittymisessä yhdistyy kolmentasoiset ihmissuhdekokemukset; oma lapsuus ja kokemukset omista vanhemmista, tämän hetkinen vanhemmuus sekä tulevaisuuteen suuntautuva kiintymyssuhde omaan lapseen (Tamminen 2004, 70). Vanhemmuus kehittyy ja muotoutuu parhaimmillaan monitasoisena ja monivivahteisena vuorovaikutusprosessina jo oman lapsuuden aikana. Jo paljon ennen omaa vanhemmuutta. Vanhemmuus on mahdollisuutta kasvaa ja kehittyä kaiken aikaa, se ei ole koskaan valmis. (Niemelä, Siltala & Tamminen 2003, 16.)

Niin Tamminen (2004) kuin Bardy ja Barkmankin (2001) ovat todenneet, että vanhemmuus siirtyy sukupolvelta toiselle ja välissä tapahtuu sukupolviperimää. Bardy ja Barkman (2001) kuvaavat, että vanhempien omassa lapsuudessaan kokemat, omien vanhempiensa haitalliset kasvatuskäytännöt ja käyttäytymismallit siirtyvät herkästi omille lapsille, jotka puolestaan siirtävät näitä malleja omassa vanhemmuudessaan. Tämä negatiivisten asioiden siirtyminen sukupolvelta toiselle estää vanhemmuuden normaalin kehittymisen. Omien lapsuuden kokemusten ja tunteiden käsittely ja työ-

täminen olisikin tärkeää, jotta negatiivinen sukupolviperinä katkeaisi. Terveessä vanhemmuudessa vanhempi kykenee luomaan hyvän varhaisen vuorovaikutussuhteen omaan lapseensa. (Bardy & Barkman 2001, 200.)

Tamminen (2004) puolestaan kuvaa samaa asiaa toteamalla, että ”lapsuuden haamut ja kivut siirtyvät omaan vanhempana toimimiseen sitä herkemmin, mitä vähemmän aikuinen on näitä kokemuksiaan miettinyt, muistellut, pohtinut, puhunut ääneen tai työstänyt itsekseen”. Torjutut muistot ja käsittelemättömät asiat kulkeutuvat jopa kolmanteen ja neljänteen sukupolven varhaisen vuorovaikutussuhteen kautta. Tamminen näkee vastavuoroisen kiintymyssuhteen vanhemmuuden tärkeimpänä tehtävänä. (Mts., 125.)

Riittävän hyvän vanhemmuuden tutkiminen on vaikeaa, koska hyvä vanhemmuus jää usein näkymättömäksi (Schmitt 2003). Hughes (2011, 16- 18) näkee onnistuneen vanhemmuuden ja lapsen parhaan kehityksen ytimessä lapsen ja vanhemman välisen turvallisen kiintymyssuhteen. Turvallinen kiintymyssuhde muodostuu turvallisuudesta, tuesta sekä vastavuoroisesta mielihyvystä ja asioiden jakamisesta. Kasvatustyyli, jonka sisällä pidetään kiinni rajoista ja samalla suhtaudutaan lapsen kaikkiin tunteisiin rakkauden hengessä, on avain turvalliseen kiintymyssuhteeseen (Tahkokallio 2001, 199). Riittävässä vanhemmuudessa on oikeastaan kyse toisen ihmisen vastaanottamisesta, rakastamisesta ja hyväksymisestä ehdoitta sellaisena kuin hän on, vaikka omat odotukset, toiveet ja mielikuvat olisivat hänestä täysin erilaiset. Toisten kohtaaminen on kykyä ja suostumusta muuttua itse. (Schmitt 2003.)

Erilaisten vanhempien ja lasten välille myös vanhemmuus rakentuu yksilöllisesti ja erilailla. Riittävä vanhemmuus tarvitseekin joustavuutta, luovuutta, avoimuutta, erilaisuuden sietämistä, ymmärrystä sekä kykyä vastata perheen jokaisen lapsen yksilöllisiin kehitystarpeisiin asianmukaisesti. Vanhemmuus on kokonaisvaltaista ja kokoaikaista läsnäoloa, joka vaatii kykyä luopua omasta hyvästä toisen hyvän vuoksi. On oltava kykyä unohtaa itsensä vastatakseen lapsen tarpeisiin sekä on siedettävä sitä, että joku on riippuvainen minusta. Vanhemmuus on vaativaa ja joskus se ei toteudukaan toivotulla tavalla. Vanhemmuuden puute näkyy erilaisina seurauksina, mutta puutteen näkeminen sinänsä on haastavaa. (Schmitt 2003.)

Perhekuntoutuksessa tarjotaan kuntouttavaa toimintaa koko perheelle suunnitellusti ja tavoitteellisesti. Perhekuntoutuksen tavoitteena on aina ensisijaisesti vaikuttaa lapsen kasvuolosuhteisiin positiivisesti. Tämä tapahtuu turvaamalla välittömästi lapsen kasvuympäristö, tukemalla vanhempia kasvatuksessa ja vahvistamalla perheen omia voimavaroja sekä etsimällä uusia toimintamalleja. Perhekuntoutuksen ydin on kuntouttava arki. Arjen säännöllisyys, arjen taitojen opettelu ja erityisesti perheen sisäisten vuorovaikutussuhteiden vahvistaminen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2015.)

2.2 Mikä perhe oikeastaan on?

Perhe käsityksenä on muuttanut muotoaan lähes koko elinikänsä ajan. On tultu koko lähisuvun kattavasta perhekäsityksestä ydinperheeseen ja siitä mitä erilaisempiin perhemuotoihin noin sadassa vuodessa. Välillä pelättiin koko perheinstituution kaatamista ja tuhoutumista varsinkin 1970 – luvulla, kun avioerot yleistyivät ja perhemuodot moninaistuivat. Perhe on kuitenkin moninaisesta historiasta huolimatta edelleenkin arvossa. Tästä kertoo muun muassa se, että perheisiin kuuluu lähes 77 % väestöstä ja avioeron jälkeen yleensä palataan elämään jonkinlaiseen perheeseen. (Ritala-Koskinen 2001, 9.)

Perhettä on pyritty määrittelemään monilta tahoilta, erinäisiä tarkoituksia varten, siitä lähtien kun perhe sanana otettiin käyttöön. Ajan saatossa perhe käsitteenä on laajentunut ja supistunut ja jopa murentunut (Nätkin 2003, 21 - 22). Edelleenkin ei ole olemassa yhtä oikeaa perhettä. On vain subjektiivisia tuntemuksia, tilastoimista helpottavaa lokeroitua ja tilanteesta riippuvia käsityksiä. (Ritala-Koskinen 2003, 133-134.) Perhe mielletään tuttuutensa ja arkisuutensa vuoksi niin itsestään selväksi ilmiöksi, ettei sen määrittelyä pidetä vaivan arvoisena. Sikäli kun erilaiset perhemuodot ja tavat elää ovat yleistyneet, tarvittaisiin tätä uudelleen määrittelyä ja käsitteen laajentamista, johon kriittinen tutkimus pyrkii. (Forsberg 2003, 8 - 10.)

Lapsen kannalta vanhempien tehtävä perheessä on tullut lailla säädetyksi. Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta (L 8.4.1983/361, 1§) määrittelee vanhemman tehtävät:

”Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä huolto ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavalla loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.”

Keskustelu perheestä, sen olemassaolosta ja eri määritelmistä ei poissulje sitä, että perheen merkitys lapsen elämässä on suuri. Tätä ei ole edes lukuisilla tutkimuksilla pystytty kiistämään (Ritala-Koskinen 2001, 52). Lapsitutkimus on osoittanut, että lapsi on muutakin kuin perheen osa. Perhe ei ole lapsen ainut toimintakenttä, eikä edes välttämättä tärkein sellainen. Kaikki mitä perheen sisällä tapahtuu, vaikuttaa lapseen välittömästi. Lapsen kehitystä suojaa fyysistä ja emotionaalista tarpeista huolehtiminen sekä vanhemman ja lapsen välinen kiintymyssuhde. Kehitystä vaarantavia tekijöitä ovat esimerkiksi lasten pahoinpitely, tarpeiden laiminlyönti ja patologiset kiintymyssuhteet. (Kalland 2004, 120.)

Toimivalla perhedynamiikalla on osoitettu olevan lapsen psyykkistä hyvinvointia suojaava vaikutus, kun taas perheen epäselvän kommunikaation on osoitettu aiheuttavan perheiden eristäytymistä ja roolikonflikteja. Perhedynamiikan keskeinen elementti on yhteenkuuluvuus. (Väänänen 2013, 98 - 99.) Sirpa Salo on psykologian väitöskirjassaan tarkastellut parisuhdeongelmien ja lasten psyykkisen oireilun yhteyttä. Salo (2011, 115-116) on havainnut, että kun vanhemmilla on parisuhdeongelmia, riski lasten mielenterveysongelmiin kasvaa. Vanhemmat voivat kuitenkin tukea lapsen psyykkistä hyvinvointia keskinäisistä ongelmistaan huolimatta. Se onnistuu suojelemalla lapsia riitelyltään ja toimimalla niin, että lapset voivat jäädä vanhempien riitojen ulkopuolelle.

Perheen merkitys lapselle on kiistaton ja sen vuoksi jokaiselle lapselle tulisi turvata oikeus perheeseen, oli se sitten minkälaisista jäsenistä tahansa koostuva yhteisö, joka pystyy täyttämään perheen tehtävät. Erityisen tärkeää olisi, että lapsen perhe olisi niin pysyvä kuin mahdollista ja lapsella olisi läpi elämänsä mahdollisuus saada tietoa juuristaan ja taustastaan. (Ritala-Koskinen 2001, 10.)

Väestöliiton (2016) mukaan vanhempien ero on nykyään yksi yleisimmistä lapsen kokemista elämän stressitekijöistä. Ero järkyttää lapsen olemassaolon totuttuja perustuksia. Ero on myös useimmiten lapsen kehityksen kannalta selkeä riskitekijä. Vaikka suurin osa lapsista selviytyy vanhempien erosta ja sopeutuu tilanteeseen hyvin, ei vanhempien parisuhteen vaikutuksia lapsen kehitykselle pidä väheksyä

Perheen kuntouttamisessa on monia erityispiirteitä. Perhe on eri-ikäisistä koostuva moniulotteinen systeemi. Arjen sujuvuuden sekä yksilöiden kokeman hyvin- ja pahoinvoinnin lisäksi työskentelyssä ovat mukana kysymykset jäsenten välisistä suhteista sekä vastuut ja oikeudet. Lasten oikeuksista sekä vanhempien tehtävistä ja vastuusta keskustellaan perhekuntoutuksessa usein. (Hurtig 2010, 242.)

2.3 Lastensuojelu perheen tukena

Lasten suojelu tarkoittaa yleisellä tasolla lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämistä ja turvaamista. Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa ja sen tarkoituksena on osaltaan toteuttaa Lapsen oikeuksien sopimusta. (Bardy 2009, 11, 39.) Lasten hyvinvoinnin ja yksilöllisen kasvun ja kehityksen tukemisen lähtökohtana nähdään perustuslain 19 § (L 11.6.1999/731) ja lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. Perustuslaki määrittelee 19 §:n kolmannessa momentissa, että julkisella vallalla on velvollisuus tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen turvallinen kasvu ja yksilöllinen kehitys. Myös lastensuojelulaki (L 13.4.2007/417) korostaa sitä, että viranomaisten tehtävä on olla vanhempien tukena kasvatustehtävässä ja tarjota tarpeellista apua riittävän varhain. Vanhemmilla on kuitenkin kiistatonta ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta.

Lastensuojelu on osa laaja-alaista lasten suojelua. Lasten suojeluun osallistuu koko yhteiskunta ja kaikki kansalaiset. Oleellista on, että lasten suojelu ei toteudu pelkästään lastensuojelutoimenpiteiden muodossa, vaan siihen tarvitaan laajempaa hyvinvointipolitiikkaa ja monen tasoisia toimia. Esimerkiksi monilla yhteiskunnallisilla päätöksillä on vaikutusta lasten elämään, vaikka näin ei ensisijaisesti ajateltukaan. (Taskinen 2010, 19.)

Lastensuojelun ydin on yksinkertainen: se on lapsen kehityksen ja terveyden turvaamisesta ja sitä vaarantavien tekijöiden poistamista. Lastensuojelu perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen, jolloin perhe-elämän mahdollistaminen on lapselle ensisijaista. Käytännössä työskentelyn osalta löytyy varsin suuri joukko erilaisia variaatioita tarjotuista tukitoimista. Perheiden tilanteet ovat yksilöllisiä ja tarpeet erilaisia. Toisinaan lapsen tilanne paranee lyhyen tilapäisen avun keinoin, toisinaan tarvitaan tukitoimia läpi lapsuuden. (Bardy 2009, 41.)

Taskisen (2007, 2010) mukaan lastensuojelun päätavoitteena on vastata lapsen tarpeisiin. Hänen mukaansa ”lastensuojelun tuloksellisuuden mittari on lapsen tilanteessa tapahtuvat muutokset”. Tehtyjen päätösten taustalta tulisi löytyä tutkittua tietoa. Kaikkien tehtyjen toimenpiteiden olisi oltava lapsen edun mukaisia ja hänen kehitystään tukevia. Lyhyen aikavälin tuloksena voidaan pitää esimerkiksi lapsen oireiden lieventymistä ja kykyä keskittyä koulunkäyntiin. Pitkän aikavälin tavoitteena lastensuojelulla on varmistaa lapsen kasvu tasapainoiseksi ja vastuulliseksi aikuiseksi. Parhaimmillaan lastensuojelun väliintulo katkaisee aikaisemmin kuvatun (Tamminen 2004; Bardy & Barkman 2001) sukupolvien mittaisen kierteen niin, etteivät seuraavan sukupolven lapset enää tarvitse lastensuojelutoimenpiteitä. (Taskinen 2007, 21; Taskinen 2010, 173.)

Lastensuojelu on jaoteltu usein ehkäisevään lastensuojeluun ja lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Ehkäisevä lastensuojelu on kunnan peruspalveluissa annettava erityistä tukea, eikä asiakkailta edellytetä lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelu työtä tehdään osana kaikkia lapsille, nuorille ja perheille tarkoitettuja palveluita. Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiakkaat ovat puolestaan lastensuojelun

asiakkaita. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toimenpiteitä ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

Taskinen (2010, 23) on kuvannut lastensuojelua hieman eri tavoin (Kuvio 1.). Hän jaottelee lasten suojelun kokonaisuuden koostumaan peruspalveluista, ehkäisevästä lasten suojelusta sekä lapsikohtaisesta lastensuojelusta. Taskinen käyttää kuvauksessaan lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta termiä lapsikohtainen lastensuojelu. Termien sisältö on kuitenkin sama. Taskinen erittelee kuvauksessaan peruspalvelut ja ehkäisevän lasten suojelun omiksi osa-alueiksi. (Mts., 23)

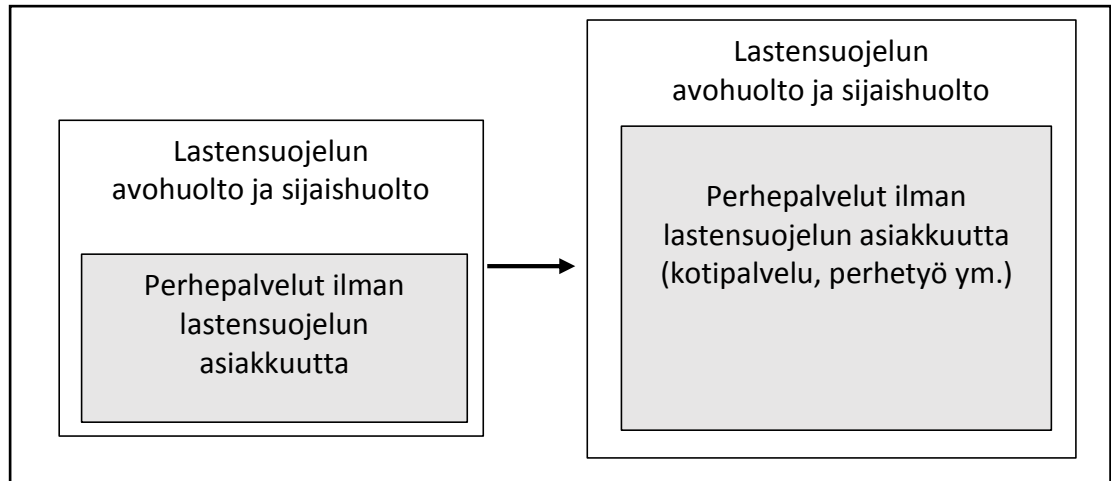
Vanhempien tuen tarve kasvatustehtäväänsä ei ole uusi ilmiö. Taskisen (2010) mukaan kaikissa yhteiskunnissa, kaikkina aikoina vanhemmat ovat tarvinneet ja saaneet tukea vanhemmuuteensa. Lastensuojelussa ensisijaisena vaihtoehtona on aina käytettävä lievintä mahdollista tukimuotoa ja Taskinen korostaakin ehkäisevän lasten suojelun roolia peruspalveluissa sekä lastensuojeluasiakkuudessa olevien lasten että peruspalveluita käyttävien lasten kohdalla. Taskisen mukaan lasten suojelun painopiste on ennaltaehkäisyssä. Ohjaamalla asiakkaita aktiivisesti peruspalveluihin voidaan ehkäistä lapsikohtaisen lastensuojelun tarvetta. (Taskinen 2010, 21, 23, 25.)

Kuvio 1. Lasten suojelelun kokonaisuus (Taskinen 2010, 23)

Uusi sosiaalihuoltolaki (L 1301/2014) tukee Taskisen (2010) kuvausta peruspalveluiden merkityksestä ja lastensuojelelun erityisyydestä. Sosiaalihuoltolaki korostaa lapsiperheiden oikeutta erilaisiin palveluihin ilman lastensuojelelunasiakkuutta. Ennen sosiaalihuoltolain voimaan tuloa esimerkiksi perhetyö oli pääsääntöisesti lastensuojelelunasiakkaiden palvelu, mutta nyt laki mahdollistaa perhetyön peruspalveluiden kautta, kaikille sitä tarvitseville perheille. Sosiaalihuoltolaki velvoittaa sosiaalihuollon viranomaisia käyttämään palvelutarpeen arvioinnissa riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Tämä tarkoittaa sitä, että myös muilla, kuin sosiaalihuollon viranomaisilla, on velvollisuus osallistua palvelutarpeen arviointiin. (L 1301/2014, 14§, 41§.)

Hämeen-Anttila (2017) on kuvannut sosiaalihuoltolain mukanaan tuomaa muutosta kuvan kaksi mukaisesti. Palvelujen painopiste siirtyi lain voimaantulon myötä selvästi lastensuojelelullisesta ehkäisevästä työstä kohti yleisiä perhepalveluita. Palvelujärjestelmän painopisteen muutos edellyttää sitä, että lapsen etu huomioidaan entistä paremmin kaikissa viranomaisten ja ammattilaisten toiminnassa. (Emt., 216-217).

Kuvio 2 Perhepalvelujen panopisteen muutos (Hämeen-Anttila (2017, 216)

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän johdolla. Hän laatii asiakassuunnitelman, johon kirjataan järjestettävät avohuollon tukitoimet, joita lapsen on arvioitu tarvitsevan. Palvelut järjestetään asiakassuunnitelmassa kirjatun mukaisesti. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja –mahdollisuutta. Tukitoimina voidaan tarjota muun muassa apua tilanteen selvittämiseen, taloudellista tukea opiskeluun, harrastuksiin tai läheisten ihmissuhteiden ylläpitoon, tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta tai muita lasta ja perhettä tukevia palveluita. (L 13.4.2007/417, 3§, 34§. 36§).

Lastensuojelun avohuollon asiakkaina vuonna 2014 oli yhteensä 90 269 lasta ja nuorta, joista uusia asiakkaita oli 43 prosenttia. Avohuollon asiakkaiden määrä kasvoi 1,4 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät ovat nousseet tasaisesti ja vuoden 2008 jälkeen kasvu on vain kiihtynyt. Vuonna 2008 madallettiin lastensuojeluilmoituksen tekokynnystä ja lisättiin ilmoitusvelvollisten määrää. (Suomen virallinen tilasto 2015, 1, 9, 10.)

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2012) on suorittanut lastensuojelua koskevan tarkastuksen, tarkastussuunnitelmansa mukaisesti. Tarkastuksesta laaditussa raportissa todetaan, että perheille ei tarjota tukea riittävästi, missään vaiheessa lastensuojeluprosessia. Avohuollossa tuen kohteena nähdään koko perhe, mutta työntekijöiden

ajan puute estää perheen kokonaisvaltaisen tukemisen. Avohuollon tukitoimia on nykypäivänä saatavissa kohtalaisesti mutta eniten tarvittavia tukitoimia, päihde- ja mielenterveyspalveluja, ei kuitenkaan ole tarjolla riittävästi. Eniten perheille tarjottavien palvelujen saatavuutta rajoittaa sosiaalihuollon taloudellinen tilanne. (Mts., 128.)

Raportin mukaan lastensuojelussa koetaan ongelmaksi myös vanhempien motivaation puute ottaa vastaan tarjottuja tukitoimia. Työntekijöiden mukaan vanhempia ei kuitenkaan pyritä erityisesti motivoimaan tuen piiriin. Raportissa todetaan, että avohuollon tukitoimin, esimerkiksi intensiivisellä perhetyöllä voidaan tosiasiallisesti vaikuttaa perheiden tilanteisiin ja ehkäistä huostaanottoja. Tämän vuoksi koko perheen tukeminen olisi erittäin merkityksellistä ja tärkeää. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012, 128-129.)

Perhekuntoutus voi olla myös avohuollon työmuotojen päätepinsäkki, työmuoto huostaanottovaihtoehdon lähituntumassa. Tällöin kuntoutus toteutetaan huostaanottoa edeltävänä eräänlaisena viimeisenä tarkistuksena tai vaihtoehtoisten mahdollisuuksien kartoituksena ennen ratkaisua. Perhekuntoutusjakso voidaan järjestää myös turvaamaan huostaanoton huolellinen valmistelu ja hyvä sijoitusprosessi. Jakson aikana vanhempia voidaan tukea uudelleen vanhemmuuteen. (Hurtig 2010, 240.)

3 Perhekuntoutus lasten ja perheiden palveluna

Lastensuojelun laatusanasto määrittelee lastensuojelun perhekuntoutuksen seuraavasti:

”Perhekuntoutus on perheille suunnattu, lastensuojelullisista päämääristä lähtevä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitämiseen ja edistämiseen tähtäävä palvelu. Kuntoutus voi olla psykososiaalista tai sosiaalista ja se sisältää kuntoutumisen kannalta tarpeellisen tutkimuksen ja hoidon. Kuntoutus perustuu kuntoutujan ja palveluntuottajan yhteisesti laatimaan suunnitelmaan.” (Tuurala & Holma, 2008.)

Kuntoutus on yleisnimike tavoitteelliselle toiminnalle ja niille tukitoimille, joilla pyritään parantamaan ihmisen toimintakykyä ja osallistumismahdollisuuksia. Nykyään kuntoutus ei ole vain työkykyisyyden palauttamista vaan se on laajentunut hyvin laaja-alaiseksi toiminnaksi. Ihmisen sosiaalinen syrjäytymisen ehkäiseminen ja arkinen hyvinvointi nähdään keskeisinä osatekijöinä. Perhekuntoutuksella perheitä voidaan auttaa ja tukea kasvatustehtävässään. (Pärnä 2010a, 41-42.)

Kuntoutus ja kuntouttaminen ovat siirtyneet yhä lähemmäs perhettä ja heidän omaa arjen toimintaympäristöä. Ne määritellään usein myös ympäristön ja yksilön välisen suhteen muutokseksi. Tällöin tavoitteena on edistää muun muassa toimintakykyä ja itsenäistä selviytymistä. Kuntoutuksessa halutaan hyödyntää sekä perheiden että työntekijöiden asiantuntijuutta, jolloin tapahtuu yhteistyötä kuntoutumisen onnistumiseksi. Arjessa tapahtuvaa osallistumista vahvistamalla vahvistetaan ihmisten välisiä suhteita ja kokemusta siitä, että ihminen kuuluu johonkin joukkoon. (Pärnä 2010a, 42-43.)

Kuntoutus tapahtuu aina ihmissuhteessa. Lapsen ja vanhemman välinen suhde ja lapsen ja kuntoutustyöntekijän suhde vaikuttavat aina lapsen käsitykseen itsestään. Kuntoutus vaikuttaa lapseen aina enemmän, kun pelkästään taitojen karttumisena, koska lapsen persoonallisuuden ja identiteetin kehittyminen ovat vielä kesken. (Pärnä, Saarinen, Mellenius & Antikainen 2011, 13.)

Linnakangas, Lehtoranta, Järvikoski ja Suikkanen (2010) ovat laatineet loppuraportin koskien Kelan psykiatrisen perhekuntoutus hanketta. Loppuarvioinnissa he totesivat, että psyykkisesti sairaat lapset hyötyivät eniten yksilö- ja perhepainotteisesta kuntoutuksesta. Lapset hyötyvät kuntoutuksesta sekä suoraan että välillisesti kun perhettä tuettiin perhekuntoutuksen keinoin. Lapsia auttoivat eniten vanhempien perhekuntoutuksesta saamat voimavarat. (Linnakangas, Lehtoranta, Järvikoski & Suikkanen 2010, 22.)

3.1 Pehetyö käsitteenä

Useat tutkijat ovat ottaneet kantaa perhetyön käsitteeseen. Heimon (2008, 32, 46) mielestä perhetyön ja myös perhekuntoutuksen käsitteiden määrittely on jäänyt kuitenkin kesken. Hänen mielestään silloin, kun tavoitellaan muutosta esimerkiksi perheen toiminnassa, lasten asemassa tai vanhemmuudessa perhetyön avulla, puhutaan muutokseen tähtäävästä perhetyöstä tai kuntouttavasta perhetyöstä. Se voi kohdentua kestoltaan lyhyempään tai pidempiaikaiseen kriisitilanteeseen, kuitenkin tilanteeseen, jossa on määritelty perheelle tavoite kuntoutua.

Heino, Berg ja Hurtig (2000) ovat selvittäneet laajasti eri tavoin organisoituja perhetyön malleja. Selvityksessään he jäsensivät perhetyön työmuotoja ja prosesseja. Selvityksessään he ovat todenneet, että erilaisia perhetyön menetelmiä ja toimintatapoja on kehitetty eri puolilla Suomea toisten kokemuksia juurikaan selvittämättä. Perhetyön käytännöt ovat selvityksen mukaan hyvin moninaisia. Heimon ja kumppaneiden tekemässä raportissa perhetyönä puhutaan esimerkiksi perhekuntoutuksesta, perhetukityöstä, ohjaavasta perhetyöstä, toiminnallisesta avotyöstä, avohuollollisesta perhetyöstä, tehostetusta perhetyöstä ja perhehoitotyöstä, jolloin kohteina voivat olla joko perheet, jotka tarvitsevat tilapäistä tukea tai perheet, jotka ovat olleet pitkään lastensuojelun asiakkaina. (Emt., 7–10.) Mainittu selvitys on valitettavan kuvaava. Samankaltaista termien ja toimintamallien sekamelskaa näyttää sisältyvän ei vain perhetyön vaan myös intensiivisen perhetyön, tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen toimintatapoihin.

Kurosen ja Lahtisen (2010) artikkelissa on todettu, että perhetyö on yksi suosituimmista yhteisöllisen palvelun muodoista lastensuojelussa. Liki jokaisessa kunnassa on tarjolla perhetyötä, lastensuojelun palveluna. Lastensuojelulaissa (L 13.4.2007) on ensimmäistä kertaa mainittu ja tunnustettu perhetyö ja määritetty, että perhetyö on perheen kotiin tarjottava palvelu. Työ sisältää keskusteluita ja tukea jokapäiväisestä elämästä selviämiseen. Lastensuojelun perhetyötä tarjotaan sellaisille perheille, joilla on ongelmia vanhemmuudessa, pulmallista alkoholin ja huumeiden käyttöä, mielen-

terveysongelmia tai lastensa epäasiallista kohtelua. Puhuttaessa perhetyöstä lastensuojelun tukitoimena on aina uhkakuvana lapsen ottaminen huostaan, ellei perheen tilanne kohene tai yhteistyö työntekijöiden kanssa toimi. (Kuronen & Lahtinen 2010, 74 – 75; Grönroos & Reinikka 2015, 14-15.)

Kaikko (2004) pitää kuntouttavaa perhetyötä hyvin monimuotoisena. Esimerkiksi Heinolassa lastensuojelun perhetyöstä käytetään nimitystä kuntouttava perhetyö. Kuntouttava perhetyö on lastensuojelun avohuollon tukitoimi ja edellyttää lastensuojelun asiakkuutta. (Grönroos & Reinikka 2015, 15.) Heinolan kaupungissa kuntouttava perhetyö tarkoittaa perheiden elämänhallinnan tukemista ja ohjausta. Kuntouttavalla perhetyöllä tuetaan perheen omien voimavarojen käyttöä ja korostetaan perheen oma-aloitteisuutta. Työtä tehdään pääasiassa perheen kotona yhteistyössä perheen verkostojen kanssa. (Kuntouttava perhetyö – esite 2015; Grönroos & Reinikka 2015, 15.) Helsingin kaupungissa kuntouttava perhetyö on intensiivistä perhetyötä. Helsingin mallissa intensiivisellä perhetyöllä tarkoitetaan sitä, että työntekijät ovat perheeseen yhteydessä mahdollisimman paljon ja tapaavat perhettä useita kertoja viikossa, myös viikonloppuisin. Työskentelyn lähtökohtana ovat perheiden tarpeet, joihin työntekijät vastaavat intensiivisesti. Intensiivisyydessä nähdään etuna se, että työntekijät pääsevät hyvin lähelle perhettä ja perheessä esiintyviä ongelmia. (Kuronen & Weckman 2010, 57; Grönroos & Reinikka 2015, 17.)

3.2 Lastensuojelullinen perhekuntoutus

Perhekuntoutusta ei ole tarkasti määritelty sosiaalihuoltolaissa, lastensuojelulaissa, kuntoutusta säätelevässä lainsäädännössä, mielenterveyslaissa eikä päihdehuoltolaissa. Kuusikkokuntien (Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu) työryhmän mukaan perhekuntoutus tapahtuu laitospäristössä, jossa on moniammatillinen henkilökunta. Toimintaympäristö erottaa perhekuntoutuksen perhetyöstä, jota annetaan perheiden kotiin. Perhekuntoutus on ympärivuorokautista hoitoa ja kuntoutusta

koko perheelle. Perheenjäseniä voidaan kuntouttaa myös eriyksiköissä samanaikaisesti, mutta silloin se tapahtuu suunnitelmallisena kokonaisuutena. (Kumpulainen & Valkonen 2005, 3-5; Grönroos & Reinikka 2015, 19.)

Lastensuojelulain (2007/417, 1-2 §) tarkoitus on turvata jokaiselle lapselle turvallinen kasvuympäristö. Lain mukaan vanhempia on tuettava heidän kasvatustehtävässään ja perheelle on tarjottava heidän tarvitsemiaan palveluita ja tukitoimia. Lastensuojelulain 36 §:ssä on määritelty, että lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimena laitoshoidtoa perhekuntoutuksena yhdessä hänen vanhempiensa kanssa. Huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa tulee hyödyntää moniammatillista asiantuntemusta, jota on saatavissa muun muassa perhekuntoutuksen kautta (L 13.4.2007/417, 14§). Lastensuojelullinen kuntoutus on harkinnanvaraista ja perustuu lapsen asiakassuunnitelmaan, jossa on määritelty tuen tarve, tavoitteet ja tarjottavat tukitoimet. (Pärnä 2010, 42.)

Kuusikkokuntien työryhmän yhteisesti laatima määritelmä perhekuntoutuksesta kuulu seuraavasti:

”Perhekuntoutus on sosiaalihuoltolakiin perustuvaa kuntouttavan toiminnan järjestämistä jatkuvaa hoitoa antavissa sosiaalihuollon toimintayksiköissä. Perhekuntoutuksen tavoitteena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä (ShL §1). Perhekuntoutusta toteutetaan tukemalla huoltajia lasten kasvatuksessa sekä toteuttamalla perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua (LsL 1 luku §1,2). Lapselle voidaan järjestää laitoshoidtoa perhekuntoutuksena yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai sen henkilön kanssa, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on (LsL §14). Perhekuntoutus tapahtuu laitospäristössä, joka erottaa sen asiakkaan kotona tapahtuvasta tehostetusta perhetyöstä.”

(Kumpulainen ja Valkonen 2005, 5.)

Raution (2016) mukaan sosiaalityöntekijät lähettävät perhekuntoutukseen perheitä, joiden tilanne on erittäin huolestuttava ja jotka tarvitsevat intensiivistä tukea. Perhekuntoutukseen ohjattavat perheet ovat saaneet yleensä jo paljon erilaisia sosiaali-

huollon palveluita. Perhekuntoutus nähdään näin osana pitkää asiakasprosessia; kuntoutusta on ehkä edistänyt lastensuojelun sosiaalityö, perhetyö, päihdetyö tai –hoito ja joku muu palvelu. (Mts., 30-31.)

Perhekuntoutus aloitetaan, kun perheellä on pitkittynyt kriisi tai arkielämän vaikeudet ovat jatkuneet pitkään ja huostaanoton uhka on jo olemassa tai se on jo tapahtunut. Perhekuntoutus antaa mahdollisuuden selvittää perheen tilannetta laitosolosuhteissa ja samalla lapsi voi turvallisesti kehittyä tuttujen ihmisten kanssa. (Kumpulainen & Valkonen 2005, 8.) Kuntoutustyössä lähtökohtana on aina lapsen hyvinvointi, turvallisuus ja lapsen etu. Näkökulmana perhekuntoutuksessa on aina lapsen auttaminen. Lapsen osallisuus ja normaali toiminta korostuvat. Työntekijöiden on aina tuettava vanhemman toimintaa ja hänen vastuutaan lapsista. (Pärnä 2010a, 46, 50).

Lähtökohtaisesti perhekuntoutus on lapsen ja perheen tarpeiden sekä osallisuuden vahvistamista. Kuntoutuksessa erityishuomiota kiinnitetään perheen sisäisiin ihmissuhteisiin ja vuorovaikutustaitoihin. Myös lapsen oma kokemus siitä, onko hän luottamuksen, välittämisen ja hyväksynnän kohteena on merkityksellinen asia. Perhekuntoutuksen laatu on kykyä vastata lapsen ja perheen tarpeisiin ja tavoitteisiin. Voimavarakeskeisessä työtöteessä korostetaan myönteistä ajattelua, ja vahvuuksien löytämistä. (Laine, Heino & Pärnä 2010, 138, 140.)

Kuntoutuksen yksi lähtökohta on tavoitteellisuus. Yleisiä tavoitteita perhekuntoutukselle ovat muun muassa turvallisen aikuissuhteen rakentuminen lapselle, vanhempien kasvattajan taitojen vahvistaminen, perheen voimavarojen lisääntyminen ja arkielämän taitojen kehittyminen. Tavoitteiden määrittely on haastavaa, koska perheenjäsenten ja lähettävän tahon tulee löytää yhteinen tavoite, joka on riittävän konkreettinen. Ilman perheelle mielekkäitä, realistisia ja yhdessä sovittuja tavoitteita on vaikea arvioida kuntoutus prosessia ja sen tuloksellisuutta. Perhekuntoutuksessa kaikki perheenjäseneret nähdään oman elämänsä aktiivisina toimijoina. Voimavara-suuntautuneessa kuntoutuksessa kiinnitetään huomiota siihen, mitä kukin perheen jäsen on valmis tekemään. (Laine, Heino & Pärnä 2010, 143 – 144.)

Perhekuntoutukseen ohjautuvalla perheellä on yleensä erittäin vaikea elämäntilanne. Perheessä on usein vakavia ongelmia vuorovaikutuksessa ja toimintatavoissa. Lapsista huolehtiminen ja heidän tarpeisiinsa vastaaminen on usein hyvin puutteellista. Perhekuntoutukseen ohjaudutaan yleensä tilanteessa, jossa muilla avohuollon tukitoimilla ei enää kyetä turvaamaan lapsen terveyttä ja huostaanoton uhka on lähellä. (Heino 2008, 44.)

Perhekuntoutuksen perusajatuksena on, että työntekijät etsivät yhdessä asiakkaan kanssa ratkaisuja ongelmiin. Työote sijoittuu varsinaisen terapian ja neuvonnan väliin. Perhekuntoutuksen katsotaan soveltuvan hyvin tehostettuun neuvonta- ja tukityöhön, jos perheellä on toistuvia ongelmia tai hankalia elämäntilanteita. Perhekuntoutuksessa lähtökohtana on aina lapsen etu, turvallisuus ja hyvinvointi. (Pärnä 2010a, 41, 46.)

Perhekuntoutuksen perustavoite on vastata perheiden haastavaan elämäntilanteeseen silloin, kun on todettu, että riittävä vanhemmuus perheessä ei toteudu (Niemi 2015, 9). Lastensuojelulaki määrittelee, että lapsille ja perheille, joiden tarpeisiin ei kotiololoissa pystytä vastaamaan perhetyön keinoin, tulee tarjota mahdollisuus avohuollon tukitoimena perhesijoitukseen perhekuntoutusyksikössä. Perhekuntoutusta toteutetaan lastensuojelulain 37§ mukaan järjestettävänä avohuollon tukitoimena, yhdessä vanhempansa tai huoltajansa kanssa. (L 13.4.2007/417.)

Koko perheen sijoitus laitospuoliseen perhekuntoutukseen on Suomessa melko uutta. Laaja-alaista koko perheen kuntoutusta ja hoitoa on kehitetty 1970-luvulta lähtien ja 1990-luvun puolivälistä se on ollut osana kuntien lastensuojelua. (Lastensuojelun käsikirja 2016a.) Perhekuntoutus on kuitenkin saamassa jalansijaa perhetyön toimintakentällä ja Puustinen-Korhosen ja Pösön (2010, 28) esityksen mukaan perhekuntoutuksen mahdollisuus tulisi turvata jokaiselle sitä tarvitsevalle lastensuojeluperheelle. Ihanne tilanteessa perhekuntoutukseen tulevien perheiden haastavaan tilanteeseen olisi tartuttu mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ketolan (2008, 33) mukaan vaurioitunutta mieltä ja kehitystä voidaan korjata antamalla perheelle tukea ja apua. Korjaavat toimenpiteet tehoavat sen paremmin, mitä nopeammin asioita päästään työstämään.” Pääsääntöisesti perhekuntoutuksesta hyötyvät

eniten sellaiset perheet, joilla on jo selkiytynyt käsitys omista ongelmistaan. Vaikeiden ja akuuttien ongelmien keskellä olevat perheet eivät välttämättä kykene hyötymään perhekuntoutuksesta.” (Hurtig 2010, 243.)

Perhekuntoutuksen on todettu soveltuvan hyvin erilaisiin kohtiin lastensuojeluprosessissa. Perhekuntoutuksessa perheelle tarjotaan sellaista ammatillista tukea ja apua, että lapsen asuminen kotona voi tapahtua lapsen kannalta mahdollisimman hyvin ja turvallisesti. Perhekuntoutuksen tuen avulla voidaan valmistella myös huostaanoton lopettamista. Lapsen kotiutus perhekuntoutuksen kautta mahdollistaa turvallisen ja lapsen edun mukaisen jälleenyhdistämistyöskentelyn. Perhekuntoutuksen onnistumisen edellytyksenä on kuitenkin aina oikea-aikaisuus ja perheen motivoituminen perhekuntoutukseen. (Lastensuojelun käsikirja 2016b.)

Perhekuntoutus on voimakas interventio. Siinä puututaan voimakkaasti perheen elämään ja vanhemmuuteen. Työskentelyn tavoitteena on aina vahvistaa perheen toimintakykyä niin, että lasten mahdollisuudet riittävän hyvään lapsuuteen paranevat. (Miller & Törrönen 2010, 70.) Perhekuntoutuksen tavoitteena on auttaa perhettä siten, että he pystyvät tulemaan toimeen omassa kodissaan. Kuntoutuksen jälkeen tarvitaan yleensä erilaisia tukitoimia, jotta kuntoutuksessa opitut asiat voivat siirtyä perheen arkeen. Kuntoutuksen lähtökohtana on toivo paremmasta huomisesta ja siitä, että perheen voimavarat vahvistuvat perhekuntoutuksessa niin, että he voivat itse rakentaa parempaa tulevaisuutta. Työssä on kuitenkin myös haasteensa, koska perheen tilanteet ovat hyvinkin muuttuvia, jolloin myös perheen tuen tarve saattaa muuttua. Tämän vuoksi perhekuntoutustyön sisällössä tulisi olla joustavuutta, ilman liian tarkkoja suunnitelmia ja ennako-oletuksia. (Uusimäki 2005, 105-106; Pärnä 2010, 42; Hurtig 2010, 244.) Perhekuntoutuksen jälkeiseen aikaan panostamisella on oleellinen merkitys perhekuntoutuksen aikana saavutettujen hyötyjen siirtymisessä perheen arkeen (Hurtig 2010, 245-246).

Perhekuntoutus ei ole terapiaa, mutta se antaa interventiona hyvän tilaisuuden etisiä uusia näkökumia toivosta. Perhekuntoutus on vastuullista ja vaativaa apua ja tukea,

johon sisältyy lisäksi ongelmien ratkaisemista ja tavoitteellista toimintaa. Työn tavoitteena on pyrkiä parantamaan perheenjäsenten toimintakykyä ja osallistumismahdollisuuksia. (Miller & Törrönen 2010, 75.)

3.3 Perhekuntoutus tutkimusten valossa

Perhekuntoutuksesta on julkaistu joitakin suomalaisia tutkimuksia. Esimerkiksi Törrönen ja Pärnä (2010) ovat kirjoittaneet kirjan *Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa*. Teoksessa kuvataan Mannerheimin lastensuojeluliiton ja nuorten kuntoutussäätiön omistaman perhekuntoutus Huvituksen toimintaa sekä avataan perhekuntoutuskäsitettä ja perhekuntoutuksen sisältöä hyvin monista näkökulmista. Törrönen (2001) on kirjoittanut myös teoksen *Matkalla muutokseen: kokemuksia perhekuntoutuskursseista*. Tämän kirjan on kustantanut Ensi- ja turvakotien liitto. Kirjassa paneudutaan perhekurssien toimintaan ja niiden tuloksellisuuden tarkasteluun. Aaltonen (2013) on kirjoittanut teoksen, jossa hän esittelee Mannerheimin Lasten-suojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön kehittämistyön tuloksena syntyneen MIETE-kuntouttamismallin. Mallin tarkoituksena on tukea perheen arkea mielenterveysongelmaisten vanhempien perheissä.

Mustajärvi (2008) on pro gradu-tutkimuksessaan tutkinut Forssan kaupungin lastensuojelun perhetyötä. Tutkimusaineistonsa Mustajärvi keräsi teemahaastattelemalla kuuden perhetyön asiakasperheen vanhempaa ja näiden perheiden kanssa työskennelleitä neljään lastensuojelun sosiaalityöntekijää sekä perhetyöntekijöitä. Tutkimuksen tarkoituksena oli etsiä vastauksia siihen, miten perhettä koskevat ongelmat ja tavoitteet oli työskentelyn alussa määritelty. Mustajärvi halusi myös selvittää mitkä tekijät vaikuttavat vanhempien sitoutumiseen ja mihin perhetyössä pitäisi kiinnittää erityisesti huomiota, jotta siihen olisi helpompi sitoutua. Perhetyön merkitystä perheen elämässä hän halusi myös selvittää. Tutkimustulosten mukaan vanhempien motivaatio ja sitoutuminen työskentelyyn luodaan perhetyön käynnistämävaiheessa. Selkeytynyt käsitys siitä, miksi työskentelyä perheeseen tarvitaan, helpotti työskentelyn käynnistämistä. Ja riittävän selkeiden ja yksinkertaisten tavoitteiden asettaminen

lisäsi työskentelyyn sitoutumista. Arvot, asenteet, motivaatio sekä tunteet ja sosiaaliset suhteet vaikuttivat asiakkaiden sitoutumiseen. Tärkeänä tekijänä perhetyön toteutuksessa näyttäytyi asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus ja työntekijöiden ammattitaito. Tutkimuksen mukaan työntekijän vuorovaikutustaidot on tärkein työväline asiakkaiden muutokseen motivoinnissa. Vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia tulee pohtia yhdessä yksisuuntaisen neuvomisen sijaan. (Mustajärvi 2008; Pakkala & Sokkanen 2015, 14.)

Matra (2008) on tehnyt pro gradu tutkimuksensa tarkastelemalla lastensuojelullista ympärivuorokautista perhekuntoutusta kuntouttavan ja korjaavan sosiaalityön näkökulmasta. Työssä luotiin kokonaiskuvaa siitä, millaista perhekuntoutustoimintaa Kuopion ja sen seutukuntien tarpeisiin oli suunnitteilla. Tutkimus oli tapaustutkimus, jossa tarkastelun kohteena oli ennen kaikkea perhekuntoutus ilmiönä. Tutkimustehtävänä oli selvittää mitä lastensuojelullisella perhekuntoutuksella tarkoitetaan, miksi sitä tarvitaan sekä millaisia käsityksiä ja odotuksia muilla lastensuojelun toimijoilla on perhekuntoutusta kohtaan. Tulosten valossa tuli selvästi esille, että lastensuojelulliselle ympärivuorokautiselle perhekuntoutukselle nähtiin olevan suuri tarve ja Mataran työssä todettiin, että perhekuntoutus on erittäin tervetullut tukitoimi.

Suuniitty (2015) on tarkastellut pro gradu-tutkielmassaan lastensuojelun intensiivistä kotikuntoutusta asiakirjojen valossa. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin yhden kaupungin lastensuojelun avohuollossa vuosina 2012-2013 ostopalveluna tuotettuja avoperhekuntoutuksia seuranta-ajan jälkeen. Tutkimuskysymyksenä oli, miten intensiivinen kotikuntoutus edistää asiakkaiden elämänhallintaa ja lasten hyvinvointia. Aineistona Suuniitty käytti 25 lasta koskevia asiakirjat; lastensuojelun asiakassuunnitelmat ja asiakaskertomusmerkinnät. Kotikuntoutusjaksot olivat asiakkaiden tarpeisiin räätälöityjä yksilöllisiä kokonaisuuksia ja tuki oli intensiivistä, viikkotapaamisia oli kahdesta neljään. Kuntoutusjaksojen pituudet vaihtelivat kolmesta kuukaudesta vuoteen, niitä käytettiin perheisiin, joissa oli lisääntynyt huostaanoton uhka. Suuniityn mukaan kotikuntoutus lisäsi erityisesti arjen sujuvuutta, arkielämätaitoja ja vakautta perhetilanteisiin. Kotikuntoutuksen avulla vanhempia pystyttiin tukemaan lapsia kuntouttavan arjen rakentamisessa erityisesti käytöshäiriöisten lasten kanssa. Kotikuntoutuksen

hyödyt säilyivät parhaiten perheissä, joille oli järjestetty tarvittavat tukitoimet saumattomasti kuntoutusjakson aikana. Myös Suuniitty havaitsi, että kuntoutuksen onnistumisen kannalta oleellisessa asemassa on vanhempien motivoituminen kuntoutukseen sekä riittävän pitkä kuntoutusjakso. (Suuniitty 2015; Pakkala & Sokkanen 2015, 14.)

Laurikainen (2014) selvitti YAMK-opinnäytetyössään lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä laitospuotoisen perhekuntoutuksen hyödyistä asiakasperheille. Lisäksi Laurikainen halusi selvittää perhekuntoutuksen jälkeisen työskentelyn suunnittelua ja sen tarpeen arviointia. Opinnäytetyön tutkimusaineiston Laurikainen kokosi suorittamalla sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastatteluista. Opinnäytetyön tuloste mukaan perhekuntoutuksen hyödyt näyttäytyivät asiakkaiden ymmärryksen ja tiedon lisääntymisenä, perheen dynamiikan sekä vanhemmuuden ja arjessa selviämisen vahvistumisena. Asiakkaiden saamana hyötynä nähtiin myös auttamisen ja avun vastaanottamisen helpottuminen. Sosiaalityöntekijät pitivät perheen tilanteen arviointia perhekuntoutuksen tavoitteen. Arvioinnin kautta sosiaalityöntekijät saivat uutta tietoa, jota he pystyivät hyödyntämään päätöksen teossa. Yhtäläisyytenä Suuniityn (2015) tutkimuksen kanssa nähtiin oleellisena asiana perheen tukeminen perhekuntoutuksen jälkeen. Laukkasen työssä kuitenkin todettiin, että lastensuojelun avohuollossa ei nähty riittävästi resursseja tärkeälle jatkotyöskentelylle. (Laurikainen 2014; Pakkala & Sokkanen 2015, 14-15.)

4 Perhekuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi

Rajavaara (2007, 12) kuvaa tekstissään, että yhteiskunnassamme on vallalla ”vimma arvioida hyvinvointivalttiollisia käytäntöjä”. Hänen mukaansa kyse ei ole vain halusta arvioida vaan maassamme on laajalla lainsäädännöllä velvoitettu arviomaan. Esimerkiksi vuonna 2006 on ollut voimassa yli 80 lainsäädännöllistä säädöstä, jotka velvoittavat arviomaan asioita. Arviointi velvoitteet koskevat muun muassa vaikuttavuuden arviointia, suunnitelmien toteutumista, opintosuorituksia tai henkilöiden arviointia.

Vaikka vaikuttavuuden arviointiin veloitetaan ja siihen kiinnitetään runsaasti huomiota, ei ole lainkaan selvää, mitä vaikuttavuus tarkoittaa. (mts., 17).

Vaikuttavuus (effectiveness) on Rajavaaran (2007) mukaan arvioinnin sanaston avainkäsitteitä, joka on saanut merkittävän sananvallan. Muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön hallinnon toimintaa ohjataan erilaisten vaikuttavuusveloitteiden kautta. Vaikuttavuudella perustelusta on muodostunut osa julkisen sektorin työntekijöiden toiminnan moraalista sääntelyä. (Rajavaara 2007, 14).

Yleisesti ajatellaan, että vaikuttavuuden arviointi sosiaalialalla on vaikeaa tai lähes mahdotonta. Paasion (2003) mukaan kyse on kuitenkin myytistä. Kyseessä on ennemminkin pulma siinä, miten jokainen ammatillinen toimija saataisi ymmärtämään vaikuttavuuden ja arvioinnin konkreettisen merkityksen (Paasio 2003, 1). Yhteisen ymmärryksen aikaansaaminen on haasteellista, sillä yksiselitteistä arvioinnin määritelmää ei ole olemassa (Paasio 2006,46; Koski, 2014.) Kosken (2014) mukaan vaikuttavuus-käsite kuvaa tavoitteiden saavuttamista ja päämääriin pyrkimistä. Hänen mukaansa Vaikuttavuudella pyritään ”perimmäisen” hyödyn arvioimiseen eli etsitään vastausta siihen, miten hyvin toiminnalla pystyttiin vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin ja miten päästää yhteiskunnallisiin ja institutionaalisiin tavoitteisiin. Toisena haasteena Paasio (2003, 1) kuvaa sitä, että organisaatioiden tulisi kyetä toteuttamaan sellaisia toimintoja, joissa vaikuttavuus on todennettavissa arvioinnin kautta.

Vaikuttavuuden arvioinnin ymmärrystä vaikeuttaa käsitteellinen sekaannus. Arviointikirjallisuudessa on selkeä ero käsitteiden outcome ja impact välillä, mutta suomenkielessä tätä eroa ei ole. Suomenkielestä oikeastaan puuttuu käsite, joka vastaisi käsitettä outcome. Se pitäisi kääntää asiakasmuutokseksi tai muutokseksi asiakkaan elämäntilanteessa, ongelmassa tai hyvinvoinnissa. Kysymys on siis juuri siitä muutoksesta, johon interventioilla pyritään. On kuitenkin aivan toinen kysymys, onko tämä havaittu muutos syntynyt intervention tuloksena vai ei. (Paasio 2003, 25.)

Vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohdaksi tarvitaan tarkat ja selvät käsitykset siitä, miksi ja miten interventio vaikuttaa. Vaikuttavuuden arviointiin sisältyvät siis niin vaikuttamisen prosessi kuin prosessin seuraus eli vaikutus. Vaikuttavuuden arvioinnissa

ei ole niinkään merkityksellistä varsinaiset kokonaisvaikutukset vaan mielenkiinnon kohteena on se mikä vaikuttaa mihinkin, milloin, miten ja millä edellytyksillä. Koska interventioita tarjotaan ihmisille, joilla on hyvin erilaisia arvoja ja mielipiteitä, on intervention ja tuloksen välinen yhteys harvoin yleistettävissä. Hyvin harvoin voidaan todeta suoria syy-seuraus suhteita. (Dahler-Larsen 2005, 5-6, 19.)

Dahler-Larsen näkee vaikuttavuuden arvioinnissa muutamia etuja. Vaikuttavuuden arvioinnin jälkeen voidaan muun muassa testata sitä, miten interventio vaikuttaa, voidaan kehittää arviointikriteerejä sekä tutkia ja osoittaa intervention sivuvaikutuksia. Vaikuttavuuden arviointi tulee valita toimintamuodoksi silloin kun syy-seuraussuhteet ovat merkityksellisiä. Mikäli interventio itsessään katsotaan arvokkaaksi, seuraamuksista huolimatta, ei vaikuttavuusarviointia tarvita. (Mts., 23-24.) Perhekuntoutuksen arvioinnissa nimen omaisesti syy-seuraussuhteet ovat merkityksellisiä. Kuntoutusjakso itsessään ei ole merkityksellinen, mikäli sillä ei ole mitään vaikutuksia asiakkaiden tilanteisiin.

Vaikuttavuuden seurannalla ja vaikuttavuuden tutkimusorientoituneella arvioinnilla on eräitä eroja. Molemmilla arviointitavoilla saadaan tärkeitä ja hyödyllistä tietoa työmenetelmien ja interventioiden tuloksista ja vaikutuksista. Ne vastaavat kuitenkin erilaisiin arviointitarpeisiin. Eroavuus löytyy käytetyn metodologian ja tutkimustulosten tulkinnan suhteen. Vaikuttavuuden tutkimusorientoituneessa arvioinnissa vaaditaan tiukkoja tutkimuskriteerejä ja täsmällistä tutkimusasetelmaa. Tämä koskee niin kvantitatiivisia kuin kvalitatiivisia menetelmiä sekä kaikkia niiden yhdistelmiä. Arviointiasetelmassa tarvitaan kontrolli- ja vertailuryhmiä. Sen sijaan vaikuttavuuden seuranta ei yleensä vaadi tiukkoja tutkimusasetelmia. Yleensä riittää, kun huolehditaan siitä, että tuloksia mitataan ennen interventiota, sen aikana ja jälkeen. (Korteniemi & Borg 2008, 29.)

Tässä opinnäytetyössä ei siis voida puhua varsinaisesta vaikuttavuuden arvioinnista. Tämän työn lähtökohtana ei ole mitattava vaikuttavuus vaan asiakkaan kokemus ja koetut vaikutukset. Kokemuksen kuvaaminen, erittely ja tutkiminen on osa ihmisen arkea. Kokemus on elämässä läsnä kaiken aikaa. Muistellessa menneitä, koetaan elämyksiä tässä hetkessä sekä pohditaan tulevaisuutta. Ajattelun avulla ihminen pyrkii

jäsentämään ja ymmärtämään kokemuksiaan sekä antamaan niille merkityksiä. Kokemus on keskeinen osa joka päiväistä elämää ja kokemuksen jakaminen on tärkeä osa sosiaalista kanssakäymistä. (Hyyppä, Kiviniemi, Kukkola, Latomaa & Sandelin 2015.)

Vaikutus ja vaikuttavuus ovat läheiset sanat, mutta merkitsevät eri asioita. Vaikutus on (tarkoitukseton) syy-seuraussuhde. Vaikuttavuus on aina tarkoituksellisen toiminnan tulos. (Suvikumpu, Tikka & Saukkonen 2014.) Yksinkertaisimmillaan voidaan määritellä, että perhekuntoutuksen vaikuttavuutta ovat ne muutokset, jotka ovat syntyneet perhekuntoutuksen toiminnan tuloksena. Vaikuttavuus ei siis ole itse toiminta vaan sen tulokset. Vaikuttavuuden arviointi auttaa tarkastelemaan kriittisesti vakiintuneita toimintatapoja (mts., 6, 10).

Pohjola (2012) tuo esiin, että asiakaslähtöisyyden tavoitteet ovat korostuneet ja se seurauksena asiakasvaikuttavuutta on ryhdytty tutkimaan. Tutkimuksissa ollaan kiinnostuneita asiakkaan tarpeisiin vastaamisesta, palvelusta saadun hyödyn vaikutuksista tai muutoksista asiakkaan elämässä. (Pohjola 2012, 23.) Tämän opinnäytetyön osalta vaikuttavuus liittyy nimenomaan perhekuntoutuksen asiakkaiden kokemiin hyötyihin kuntoutusjaksosta ja tyytyväisyyteen palveluun liittyen. Tämän opinnäytetyön osalta vaikuttavuus tulee siis ymmärtää asiakasvaikuttavuutena, jolla tarkoitetaan asiakkaan saamaa apua tai hyötyä ja asiakkaan tilanteessa tapahtunutta muutosta. (Mts., 23.)

Linnakankaan ja kumppaneiden (2010) selvityksessä on todettu, että psykiatrisen kuntoutuksen vaikutuksia on tutkittu suhteellisen runsaasti myös Suomessa. Perhekuntoutuksen vaikuttavuustutkimus on ollut vähäistä. Perhekuntoutuksen kansainvälistä tutkimusta on vaikea yleistää suomalaiseen toimintakulttuuriin. Kansainvälisissä tutkimuksissa kohderyhmät ovat pääsääntöisesti erilaiset kuin suomalaisessa perhekuntoutustutkimuksessa. (Mts., 19.)

Perheiden elämään vaikuttavat monet asiat samanaikaisesti. Perhekuntoutuksen vaikuttavuuden toteaminen on haasteellista, koska lyhyiden kuntoutusjaksojen tuottamia tuloksia on liki mahdoton erottaa perheen muista tapahtumista. (Olsson, Laine,

Heino, Pärnä & Törrönen 2010, 282.) Perhekuntoutuksen tutkiminen perinteisiin koeasetelmiin perustuvan vaikuttavuuden arvioinnin kautta on harvoin mahdollista. Pärnä (2010b) näkeekin tulevaisuuden haasteena sen, miten kehitettäisi perhekuntoutukseen hyvin soveltuva perheiden tilanteen parantumiseen liittyvä mittari. (Mts., 273). Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010, 32) ovat todenneet, perhekuntoutuksen tutkimustyötä olisi kehitettävä ja resursoitava entistä paremmin. Heidän mukaansa tutkimustietoa tarvitaan, jotta perhekuntoutuksen kehittämistä osataan suunnata oikein ja tietoperusteisesti.

5 Perhekuntoutus Ruusu

Ruusun perhekuntoutuksen perustamisajatukset juontavat juurensa syksyyn 2009. Tuolloin Riippuvuuskliniikka Tyynelän, silloisen Ruusun ja Tyynelän kehittämiskeskuksen henkilöstön keskuudesta luotiin palvelujohtaja Kettusen johdolla projektiryhmä suunnittelemaan, kuinka Kirkkopalveluiden toiminnalle lapsi- ja perhepalveluissa saataisi laajempaa kivijalkaa. Tuolloin lapsi- ja perhepalvelut käsittivät ainoastaan lastenkodin vastaanotto-osaston sekä kotiosaston. (Kettunen 2016.)

Kettusen (2016) mukaan kehittämistyö oli erittäin tiivistä ja intensiivistä. Keväällä 2010 aloitettiin kuntakierrokset, joilla haravoitiin hyvin laajasti ympäröivät kunnat ja kartoitettiin sosiaalityöntekijöiden näkemystä perhekuntoutuksen tarpeelle ja palvelun kiinnostavuudelle. Toukokuussa 2010 Kirkkopalveluiden hallitus hyväksyi suunnitelman perhekuntoutuksen ja turvakodin perustamisesta. Kuntakierroksilla varsinkin turvakodin tarve alueella vaikutti akuutilla.

Perusteellisen suunnittelu- ja selvittelytyöskentelyn tuloksena syntyi Perhekuntoutuskliniikka ja Turvakoti Ruusu, joka aloitti toimintansa huhtikuussa 2011. Kirkkopalveluiden vahva jalansija päihdeosaamisessa väritti ajatusta siitä, millaisia perheitä

Ruusun ohjataan. Ajatuksena oli kuitenkin, että perheet ovat hyvin haastavissa elämäntilanteissa. Päihde- ja mielenterveysasiakkaiden määrän oletettiin olevan kohtalaisen suuri. (Kettunen 2016.)

Perhekuntoutus on kehittynyt viidessä vuodessa, mutta perusajatus on yhä tallella. Turvakoti on jäänyt toiminnasta pois kesäkuussa 2015 turvakotirahoituksen siirryttyä valtiolle. Avopalveluiden rooli omana yksikkönään on vahvistunut ja intensiivikuntoutuksen prosessit ovat muovautuneet käytännön vaatimusten mukaisesti.

Ruusussa katsotaan luottavaisesti tulevaisuuteen. Toimijoita perhekuntoutusrintamalle on tullut ja tulee jatkuvasti. Oman toiminnan vaikuttavuuden näkyväksi tekeminen on avainasemassa tulevaisuudessa. Taloudelliset resurssit kunnissa ovat edelleen niukat ja tarkkaan tulee harkittavaksi jokaisen asiakkaan kohdalla heille tarjottavat palvelut. Uusi Sote, nyt esitetyssä muodossaan, tarjoaa yksityisille palveluntuottajille paremmat lähtökohdat kuin vanha malli. Valinnanvapaus on tulossa osaksi sosiaali- ja terveyspalveluita, mutta iso kysymys tulee olemaan asiakkaiden kyky valita kuntoutuspaikkaansa itsenäisesti. (Kettunen 2016.)

5.1 Ruusun toiminta

Perhekuntoutus Ruusussa (myöhemmin Ruusu) tuotetaan lastensuojelun tukitoimena intensiivistä, laitosmuotoista perhekuntoutusta. Kuntoutusjaksolla perhe asuu Ruusussa ja henkilökuntaa on paikalla ympäri vuorokauden. (Ruusu// Kotimaa Oy, n.d.a.)

Ruusussa perheiden tukena työskentelee moniammatillinen henkilökunta. Johtajana toimii YTM, sosiaalityöntekijä ja vastaava ohjaajalla on lyhytterapiakoulutus sekä hän omaa kokemusta vammaistyöstä. Henkilöstöstä löytyy sosionomi (AMK) tutkinnon suorittaneita, lähihoitajia, toimintaterapeutti, sairaanhoitaja, nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja. Psykoterapeutti, jolla on perheterapiakoulutus sekä päihdetyön erityisasiantuntija työskentelevät osan työviikostaan perhekuntoutuksen asiakkaiden parissa.

Peruskoulutuksen lisäksi henkilöstöllä on erilaista perheiden kanssa työskentelyyn soveltuvaa koulutusta kuten kriisityön, väkivaltatyön ja psyykkisen hoitotyön osaamista sekä lastensuojelutarpeen arvioinnin osaamista, lisäksi koko henkilöstö on käynyt läpi Bentovim ja Miller (2014) perhearviointikoulutuksen. Monipuolisen koulutuksen lisäksi henkilökunnalta löytyy työhistoriaa mitä erilaisimmista yksiköistä ja työtehtävistä. Moniammatillisuus työyhteisössä on rikkaus ja tuo toimintaan monenlaisia mahdollisuuksia ja näkökulmia. (Ruusu//Kotimaa Oy, n.d.a.)

Perheet ohjautuvat Ruusuun lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimesta pääsääntöisesti avohuollon tukitoimena, mutta myös kiireellisen sijoituksen mahdollisuus on olemassa. Perheen kuntoutusjakso perustuu lapsen asiakassuunnitelmaan, jonka perusteella perheen kuntoutusjakso räätälöidään juuri heidän tarpeidensa mukaiseksi. Kuntoutus Ruusussa on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä. Ruusun arkeen kuuluvat monet yhteisöhoidolliset elementit ja kaikille kuntotutujille pakolliset toiminnot kuten aamukatsaukset, vastuuvuorot esimerkiksi tiskien hoitamisesta, erilaiset ryhmät ja muu yhteinen toiminta. Tämän lisäksi jokaiselle kuntoutujalle suunnitellaan oma ohjelma sisältäen henkilökohtaisia terapeuttisia keskusteluita, parikeskusteluita, vanhemmuuden tukea arjessa sekä vanhemmuuden teemojen äärelle pysähtymistä. Lasten kanssa työskennellään heidän ikätason mukaisesti käyttäen muun muassa toiminnallisia menetelmiä sekä leikkiä. Ruusun päivärytmi on rakennettu hyvin lapsiläh- töiseksi (liite 1.). Päivät sisältävät säännölliset ruokailut ja päivälevon, lasten ikätasoi- set nukkumaanmenoajat sekä paljon ulkoilua ja aikaa vapaalle leikille. (Perehdytys- kansio 2016.)

Ruusussa on paikka viidestä seitsemään perheelle kerrallaan, perheiden koosta riip- puen. Perheellä on käytössään oma huone, jossa on wc- ja pesutilat. Yhteisistä ti- loista löytyy sopiva paikka niin oleskeluun, leikkiin kun erilaisten asioiden hoitami- seenkin. Ruokailu tapahtuu Ruusun yhteisessä ruokalassa, jonne keittäjä ruoan val- mistaa. Ruusussa on myös opetuskeittiö, jossa voidaan harjoitella ruoan valmistusta. Perheelle nimetään omaohjaajat, jotka vastaavat suunnitelmallisen työskentelyn to- teuttamisesta yhdessä muun henkilöstön kanssa. (Perehdytyskansio 2016.)

5.2 Perhekuntoutuksen sisältö

Perhekuntoutus alkaa siitä hetkestä, kun sosiaalityöntekijän kanssa on sovittu perheen saapumisesta Ruusuun. Ruusussa henkilökunta valmistautuu perheen tuloon miettimällä ketkä ohjaajat olisivat sopivia tämän perheen omaohjaajiksi, sosiaaliohjaaja pohtii painopistealueita, joita perheen työskentelyssä korostetaan ja perheen huone valmistellaan uusia asukkaita varten. (Perehdytyskansio 2016.)

Perheen kuntoutusjakso alkaa haastatteluilla, joiden tarkoitus on kartoittaa perheen terveydellinen tilanne, lääkitykset sekä mahdolliset hoitamattomat asiat. Vanhemmat saavat myös kertoa oman näkemyksensä perheen tilanteesta ja perhekuntoutukseen ohjautumisen syistä. Vanhemmilla on mahdollisuus tuoda esiin omat toivonsa ja pelkonsa liittyen kuntoutusjaksoon. Samalla käydään läpi Ruusun toimintaa ja perhekuntoutusjakson sisältöä sekä sovitaan kalenteriasioista. (Perehdytyskansio 2016.)

Perheenjäsenten työskentely sisältää erilaisia yksilöaikoja, perheen tavoitteiden mukaisesti. Yksilöajat voivat olla terapeuttisia, päihdearviointiin tai –työskentelyyn liittyviä, väkivaltatyöhön liittyviä, parikeskusteluita tai omaohjaajien kanssa tehtävää vanhemmuustyöskentelyä. Lapsille järjestetään myös yksilöaikoja, joissa lapsen ikätason mukaisesti työstetään lapsen kokemusmaailmaa ja hänen ajatuksiaan. Aikuisilla erilaisia yksilöaikoja on 3-5 viikossa, lapsilla yleensä vähän vähemmän. Koulu-ikäisten päivärytmiin kuuluu myös kotikoulu, jota käydään ohjaajien johdolla. (Perehdytyskansio 2016.)

Jakson aikana pidetään perheen kanssa tiimitapaamisia, johon osallistuvat perheen omaohjaajat, aikuisten työntekijät sekä sosiaaliohjaaja. Tiimissä käydään läpi perheen edistyminen ja mietitään miten jaksoa jatketaan eteenpäin. Tiimeissä perhe saa rehellistä palautetta toiminnastaan ja edistymisestään. Asiakassuunnitelmaneuvoituita pidetään sosiaalityöntekijän määrittelemän rytmin mukaisesti, yleensä noin kuukauden välein. Ensimmäinen palaveri pyritään pitämään muutaman päivän kuluessa siitä kun, perhe saapuu Ruusuun. Asiakassuunnitelmapalavereissa rakennetaan

raamit, joiden mukaan kuntoutus etenee. Asiakassuunnitelmaneeuvottelussa sovitaan perheen kotilomat ja niille mahdollisesti tarvittava tuki. (Perehdytyskansio 2016.)

Perheen kanssa suunnitellaan aina jakson loppupuolella myös sitä, millaisia tukitoimia perhe jakson jälkeen mahdollisesti tarvitsee omasta mielestään ja Ruusun henkilökunnan näkemyksen mukaan. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä päättää kotiin annettavista tukitoimista ennen jakson päättymistä. Tavoitteena on käynnistää tarvittavia tukitoimia jo kuntoutusjakson aikana, näin voidaan varmistaa tiedon siirtyminen ja työskentelyn saumaton jatkuminen. (Perehdytyskansio 2016.)

5.3 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa siitä, miten perheet ovat kokeneet perhekuntoutusjakson Ruusussa ja kokivatko perheet saaneensa apua arkeensa. Tavoiteltavana hyötynä nähtiin se, että opinnäytetyön tuottaman tiedon avulla voidaan kehittää Ruusun toimintaa entistä paremmin asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Perhekuntoutus palveluna etsii edelleen paikkaansa lastensuojelun kentällä. Tämän opinnäytetyön tuloksiin peilaten voidaan arvioida ja perustella perhekuntoutuksen merkitystä palveluvalikoimassa. Toiveena oli myös, että opinnäytetyö herättäisi työntekijöitä pohtimaan ja arvioimaan perhekuntoutuksessa olevien asiakkaiden kanssa tehtävää työskentelyä entistäkin perusteellisemmin.

Opinnäytetyön avulla saadulla tiedolla ei yksinään voida olettaa olevan suurta vaikutusta, mutta sen tulokset tulevat osaksi sitä prosessia, jolla palvelua kehitetään ja arvioidaan. Opinnäytetyöstä hyötyvät toivottavasti paitsi Ruusun henkilöstö niin asiakkaiden palveluita suunnittelevat tahot. Pitkällä tähtäimellä palvelun kehittämisestä hyötyvät eniten asiakkaat.

Perhekuntoutus Ruusun toimintaa on kehitetty koko viisivuotisen toiminnan ajan. Erilaisia asioita on kehitetty ja kokeiltu, mutta vähemmälle on jäänyt asioiden määrä-

tietoinen arviointi ja asiakkaiden kokemuksen kuuleminen. Opinnäytetyön lomakekyselyssä oli kysymys, jossa eritellään erilaiset Ruusun arjen struktuureihin kuuluvat asiat kuten henkilökohtainen työskentely niin lasten kuin aikuisten osalta, erilaiset ryhmät ja erityistyöntekijän työpanos. Lomakekyselyssä pyrittiin selvittämään, millaisen merkityksen kuntoutumisen kannalta asiakkaat näille asioille antavat. Vastausten perusteella oli mahdollista nostaa esiin kehitystarpeita niiden osa-alueiden kohdalta, joita vastaajat eivät koe merkityksellisinä.

Opinnäytetyön lähtökohtana on asiakkaan kokemus ja asiakkaan kokemat vaikutukset. Tämän opinnäytetyön osalta tarkastellaan vaikuttavuutta siis aikaisemmin esitellyn outcome eli asiakasmuutoksen tai asiakkaan elämäntilanteen muutoksen näkökulmasta (Paasio 2003, 25). Tutkimuskysymykset on pyritty muotoilemaan niin, että vastaukset hyödyttäisivät toiminnan kehittämistä kuntoutusjakson eri vaiheissa. Asiakkaiden näkemysten ja kokemusten esiin nostaminen on tärkeää monesta syystä. Asiakkaan kokemus ja asiakkaan saama hyöty on peruslähtökohta kaikessa asiakastyössä. Asiakkaan kokema hyöty välittyy väistämättä myös perheen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja sitä kautta vaikuttaa mahdollisesti hänen tuleviin päätöksiinsä toisten perheiden osalta. Asiakkaan kokemien positiivisten vaikutusten arvo on merkittävä yksityisen palveluntuottajan näkökulmasta, se on yksi keino tuoda esiin oman toiminnan tuloksellisuutta.

Tässä opinnäytetyössä pääkysymyksenä oli:

* Millaisia kokemuksia perheelle jäi perhekuntoutuksesta Ruusussa?

Muita kysymyksiä, joihin vastausta haettiin olivat:

* Millaisilla asioilla koettiin olevan merkitystä perheen kuntoutumisen kannalta?

* Millaisten asioiden koettiin vaikuttavan negatiivisesti kuntoutukseen perheen tai jonkun perheenjäsenen osalta?

* Onko jakso Ruusun perhekuntoutuksessa parantanut perheiden tilannetta?

6 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä opinnäytetyössä on kaksi erillistä tutkimuslinjaa. Tavoitteena opinnäytetyöllä oli tuottaa kahdenlaista tietoa, eikä näitä ollut tarkoitus yhdistää tai vertailla toisiinsa. Ensimmäiseksi haluttiin selvittää faktatietoa Perhekuntoutus Ruusun asiakkuuksista, asiakasmääristä, perhekuntoutukseen ohjautumisen niin sanotuista virallisista syistä, asiakkuuksien kestoista ja perheiden kokoonpanoista. Näitä tuloksia esitellään omana kokonaisuutenaan kappaleessa 7.1. Toinen tavoite oli selvittää Perhekuntoutus Ruusussa kuntoutusjaksolla olleiden perheiden kokemuksia kuntoutusjaksosta. Tätä tutkimusta varten laadittiin tutkimuslomake, joka pyrittiin toimittamaan kaikille asiakkaana olleille perheille. Tämän lisäksi kokemuksia kartoittamaan käytettiin jo olemassa olevia, asiakkaiden täyttämiä, Ruusun asiakaspalautelomakkeita. Seuraavissa kappaleissa esitellään tarkemmin kaikkien aineisojen keruu menetelmät ja aineisojen erilaiset analysointi tavat.

6.1 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö on pääpainoltaan laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus so-
poo käytettäväksi esimerkiksi toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen sekä
sosiaalisten ongelmien tulkitsemiseen. (Heikkilä 2001, 16–17.) Laadullinen tutkimus
so-
poo tutkimusmenetelmäksi hyvin silloin, kun pyritään ymmärtämään kohteen laa-
tua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. (Jyväskylän yliopisto, 2015 Hirs-
järvi, Remes & Sajavaara 2010, 161). Laadullinen tutkimus soveltuu hyvin todellisen
elämän kuvaamiseen. Tutkijan omat arvot muokkaavat hänen ymmärrystään tutkitta-
vasta ilmiöstä. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena ei niinkään ole todentaa jo
olemassa olevia väittämiä, vaan pyrkimyksenä on pikemmin löytää tai paljastaa tosi-
asioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 161.) Laadullinen tutkimus valittiin siksi,
että mielenkiinnon kohteena tässä opinnäytetyössä ovat erityisesti asiakkaiden omat

kokemukset, näkemykset ja ajatukset perhekuntoutuksesta Ruusussa. Tavoitteena oli saada kerättyä sisällöltään monipuolista aineistoa.

Tässä opinnäytetyössä oltiin kiinnostuneita perhekuntoutuksenvaikutuksesta perheen elämäntilanteeseen. Opinnäytetyötä voi siis pitää osaltaan myös arviointitutkimuksena. Dahler-Larsenin (2005) kuvaama määritelmä vaikuttavuuden arvioinnin tarpeelle (Mts. 24) täyttyy. Kyselylomake muotoiltiin siten, että kaikkiin kuntoutuksen osa-alueisiin pyydettiin asiakkaiden kokemuksia. Näin koko kuntoutusjakso ja eri osa-alueiden merkitys tulivat näkyviksi. Ihmisten kanssa tehtävässä työssä on äärimmäisen haastavaa todeta selviä syy-seuraussuhteita palvelun ja perheen elämässä tapahtuneen muutoksen välillä, tässä opinnäytetyössä pyrittiin kuvaamaan perheiden kokemusta perhekuntoutuksesta.

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Näitä voidaan käyttää rinnakkain tai eri tavoin yhdistellen, tutkittavan ongelman ja tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 71.) Tässä opinnäytetyössä päädyttiin lomakekyselyyn (liite 2), jossa pääpaino on avoimissa kysymyksissä. Lomakekysely oli käytännössä ainoa mahdollisuus kerätä tietoa, koska asiakasmäärä on suuri hajallaan oleva. Opinnäytetyön tilaaja toivoi nimenomaan, että mahdollisimman monella perheellä olisi tilaisuus osallistua kyselyyn. Asiakasperheiden nykyisiä osoitteita etsittiin hyvin monin erilaisin keinoin, hyödyntäen niin asiakastietokantaa kuin sosiaalista mediaa ja erilaisia verkostoja. Osoitteiden etsinnässä noudatettiin kuitenkin äärimmäistä tarkkuutta sen suhteen, että asiakkuus Ruusussa voi olla arkaluonteinen ja kyseessä on salassa pidettävä tieto.

6.2 Aineistojen keruu

Tämän opinnäytetyön aineisto on kerätty kolmesta eri lähteestä. Eri aineistojen hankinta on esitelty myöhemmin tarkemmin. Taulukkoon yksi on koottu yhteenveto käytetystä aineistosta, aineiston laajuudesta ja sisällöstä sekä avattu sitä tarkoitusta,

mitä varten kyseinen aineisto on luotu ja mikä aineiston merkitys on tämän opinnäytetyön kannalta. Alun perin ajatuksena oli käyttää vain kahta aineistoa, kyselylomaketta ja asiakastietojärjestelmää, mutta työn edetessä arvioitiin mielekkääksi laajentaa aineistoa kattamaan myös asiakaspalautelomakkeet.

Taulukko 1. Opinnäytetyössä käytetty aineisto

Aineisto	Määrä	Sisältö	Tarkoitus
Lomakekysely	67 lähetetty 16 palautui	Asiakkaan kokemusta kartoittavat kysymykset	Luotu tätä opinnäytetyötä varten, kartoittamaan asiakkaiden kokemusta
Asiakaspalautelomakkeet	65 kappaletta vuosilta 2013-2015 Käytettävissä myös vuosittaiset yhteenvedot	Asiakkaiden mielitekniikka Ruusuun liittyvistä asioista	Asiakaspalautteen kerääminen kailta asiakkailta, toiminnan alusta lähtien
Asiakastietojärjestelmä	75 asiakasperhettä 235 asiakasta	Kuntoutukseen liittyvät aineistot; asiakassuunnitelmat, raporttimerinnät, työskentely	Sosiaalitoimelle tuotettava kuntoutusjakson aikainen kirjaaminen. Tässä työssä aineisto asiakasprofiilille

Kyselylomake laadittiin huolellisesti ja se oli kommentoitavana perhekuntoutuksen henkilökunnalla. Lomake esitettiin siten, että kysely annettiin saatekirjeineen (liite3) erälle äidille, joka oli kuntoutusjaksolla tammikuussa 2016. Lomakkeen esittäjä ei ohjeistettu muutoin, kun kertomalla, että hänelle annettu lomakekysely

saatekirjeineen postitetaan jokaiselle Ruusussa perhekuntoutuksessa olleelle asiakas-perheelle. Esitestaajalta kysyttiin, osaisitko hän täyttää tämän ja ovatko kysymykset ymmärrettäviä? Lomaketta muokattiin vielä sen jälkeen, kun kaikkien kommentit asiasta oli saatu.

Lomakekyselyssä on useampia kohtia, joissa kysytään kokemuksia perhekuntoutuksen eri vaiheista ja kokemuksia suhteessa henkilöstöön. Kyselyssä on suoraan kysytty vastaajan näkemystä kuntoutusta tukeviin ja kuntoutusta estäviin asioihin, sekä pyydetty ottamaan kantaa perheen tilanteen muuttumiseen kuntoutusjakson aikana sekä vertaamaan perheen tilannetta nyt kyselyn aikaan ja jakson päättymisen aikaan. Tavoitteena on saada näkyväksi asiakkaan kokemus siitä, ovatko mahdolliset positiiviset asiat kantaneet perheen arjessa ja onko jaksolla saavutetut asiat kehittyneet edelleen perheen kotiutumisen jälkeen.

Lomakekyselyn kysymys numero 17 on laadittu puhtaasti Ruusun toiminnan kehittämistä ajatellen. Siinä kysytään asiakkaiden kokemusta siitä, onko Ruusun arjessa esiintyvillä asioilla kuntoutuksen kannalta tärkeä merkitys vai kokevatko asiakkaat rakenteissa olevat asiat merkityksettöminä. Näitä asioita ovat muun muassa säännöllisesti kaikkien kuntoutujien viikko-ohjelmaan kuuluvat ryhmät, henkilökohtainen työskentely sekä omaohjaaja ajat niin lasten kuin aikuistenkin osalta. Jotta koko kuntoutumisprosessi tulisi näkyväksi, on kyselyssä kartoitettu myös kuntoutusjakson jälkeisiä tukitoimia.

Kyselylomakkeisiin oli liitettyä saatekirje, sen tehtävä on toimia informaationa tutkittaville. Tutkittavien informointi on tärkeä osa onnistunutta tutkimusprosessia. Informoinnilla on merkitystä paitsi tutkittaville ja tutkijalle, myös tiedeyhteisöille, aineiston arkistoivalle organisaatiolle ja aineiston jatkokäyttäjälle. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2016.)

Informaatio voidaan antaa tutkittavalle joko suullisesti tai kirjallisesti. Molemmilla tavoilla annetut tiedot ovat tutkijoita yhtä paljon sitovia. Kirjallisesti informointi voidaan tehdä esimerkiksi juuri saatekirjeen muodossa. Lomakekyselyn osalta tutkittava

antaa suostumuksensa informoinnin perusteella. Kun informointi hoidetaan huolellisesti, lisääntyy tutkimusprosessin läpinäkyvyys. Tutkittavat voivat myös paremmin luottaa siihen, että heitä koskevat tutkimus aineistot ovat turvassa ja niitä käsitellään huolellisesti ja vastuullisesti koko tutkimusaineiston elinkaaren. Tutkittavan antaman suostumuksen sisältö muodostuu hänelle annetusta informaatiosta ja hänen siihen antamastaan vastauksesta. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta voi lähtökohteisesti olla vapaamuotoinen. Suostumuksena pidetään sitä, että palauttaa täytetyn kyselylomakkeen tutkijalle. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2016.)

Hyvä informaatio koostuu useasta eri osa-alueesta. Tutkittaville on annettava tutkijan yhteystiedot, jotta he voivat halutessaan kysyä lisätietoja tutkimukseen liittyen. Tutkimuksen tarkoitus ja yleisen tason tavoitteet tulee esittää ymmärrettävästi. Liian vaikeaa kieltä ja ammattisanastoa tulee välttää. Osallistumisen vapaaehtoisuus tulee tehdä tutkittaville selväksi. Tutkittaville on myös selvitettävä, millaista osallistumista heiltä odotetaan. Osana informointia tutkittaville tulee kertoa, mihin tarkoituksiin heitä koskevia tietoja käytetään ja miten aineistoa käsitellään. Mikäli tutkittavalta kerättäviä tietoja halutaan yhdistää rekisteritietoihin, on siitä annettava tarkka selvitys ja pyydettyä tähän tutkittavalta erillinen suostumus. Tutkittaville on annettava selvitys siitä, kuinka heidän yksityisyytensä turvataan tutkimuksessa ja tutkimusjulkaisuissa. Lopuksi tutkittaville on informoinnissa annettava selvitys siitä, miten tutkimusaineistoa mahdollisesti jatkossa käytetään tai arkistoidaan. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2016.)

Lomakekyselyitä postitettiin kaikkiaan 67 kappaletta helmikuun 2016 alussa. Määräaikaan, maaliskuun loppuun, mennessä vastauksia saapui yhteensä 10 kappaletta. Huhtikuun alussa postitettiin uusintakyselyt. Uusintakyselyyn vastauksia saatiin toukokuun alkuun mennessä vielä kuusi kappaletta lisää. Vastausten kokonaismäärä jäi siis 16 kappaleeseen eli vastausprosentiksi muodostui 23,8. Postikyselyssä vastamattomuus saattaa olla suurta ja avointen kysymysten vastaukset voivat olla niukkasanaisia. Laadullisessa tutkimuksessa alhainen vastausprosentti ei ole ongelma niin sanotun yleistettävyyden kannalta, koska tarkoitus ei ole edes yleistää. Mikäli aineisto jää kovin niukaksi, ongelmaksi saattaa muodostua se, kertooko tutkimus mitään tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 74.)

Lomakekyselyyn vastauksia saapui siten, että jokainen Ruusun toimintavuosi on vastauksissa edustettuna. Eniten vastauksia tuli kuitenkin perheiltä, joiden jaksosta ei ole kovin paljon aikaa. Vastaajista yhdeksän oli aloittanut perhekuntoutusjakson vuosien 2014 tai 2015 aikana.

Jotta kyselyn tuloksilla olisi hieman enemmän painoarvoa, päätin hyödyntää aineistotriangulaatiota. Aineistotriangulaatio mahdollistaa erilaisten aineistojen yhdistelyn yhdessä tutkimuksessa (Eskola & Suoranta 1998, 69). Aineistotriangulaatio on yksi neljästä tyypistä, mihin triangulaatiot jaotellaan. Muut tyypit ovat tutkijatriangulaatio eli useamman tutkijan suorittama tutkimus, useamman teoreettisen näkökulman tutkimus ja useamman metodin tutkimus. (Tuomi- ja Sarajärvi 2009, 134-145.) Triangulaation avulla on mahdollista lisätä tutkimuksen luotettavuutta. (KvaliMOTV n.d.)

Saamieni lomakekyselyn vastausten lisäksi käytän aineistona luonnollista jo olemassa olevaa aineistoa. Luonnollisilla aineistoilla tarkoitetaan tutkimuksesta riippumattomia, jo olemassa olevia aineistoja, kuten muistioita, dokumentteja, internetsivustoja ja sanomalehtiä (Ronkainen ym. 2013, 108). Käytän tässä opinnäytetyössä luonnollisena aineistona asiakaspalautteita, joka kerätään kotiutuvilta perheiltä heti kuntoutusjakson päätyttyä. Asiakaspalautelomakkeet (Liite 4) eivät suoraan ole vertailukelpoisia lomakekyselyn kysymysten kanssa, mutta soveltavin osin vastausten yhteneväisyyksiä ja eroja voi tarkastella.

Hokkasen (2012, 122 - 123) mukaan asiakastytyväisyyskyselyllä saadaan hyvin merkittävää ja vaikuttavaa tietoa. Yksi työväline vaikuttavuuteen on asiakastytyväisyyskysely. Tämän työvälineen kautta voidaan tutkia asiakasnäkökulmaa, asiakastytyvyyttä sekä asiakasjohteisuutta palvelun tarkastelussa. Asiakastytyväisyyskyselyn tuominen osaksi palvelun toimintaa sekä palautteen perusteella tehtävä muutostyö kuitenkin vaatii vielä opetteluja sekä ylläpitoa.

Asiakaspalautteet pyritään keräämään jokaiselta Ruususta kotiutuvalta perheeltä. Palautteen kerääminen tehdään osana jokapäiväistä työtä ja vastaaminen on asiakkaille vapaaehtoista. Näin ollen osa asiakkaista ei välttämättä ole palautelomaketta saanut tai halunnut sitä palauttaa. Asiakaspalautteet on kerätty säännöllisesti toiminnan

alusta saakka, mutta systemaattinen tilastointi ja raportointi on aloitettu vasta 2013, joten käytössäni on asiakaspalautteet kolmen vuoden ajalta. Yhteensä asiakaspalautteita oli käytettävissäni 65 kappaletta. Tässä yhteydessä on huomioitava myös se seikka, että vuosien 2013, 2014 ja 2015 osalta asiakaspalautteen ovat täyttäneet myös turvakodin asiakkaat, eikä heitä ole mahdollista tästä aineistosta erotella pois.

Turvakotiasiakkaat ja perhekuntoutusasiakkaat ovat täyttäneet saman asiakaspalauttelomakkeen, vaikka jaksojen sisällöt hieman poikkeavatkin toisistaan. Turvakotiin hakeutuneiden asiakkaiden osalta pääpaino työskentelyssä oli kriisityössä ja usein käytännön asioiden hoitamisessa. Henkilökohtaisia aikoja turvakotiasiakkaille tarjottiin samalla tavalla kuin perhekuntoutusasiakkaillekin. Keskusteluiden teemat pyörivät kriisityön ja tilanteen selvittämisen ympärillä. Turvakotijaksolle ei ole asetettu sosiaalitoimen taholta samanlaisia tavoitteita kuin perhekuntoutusasiakkaille. Turvakotiasiakkaiden osalta tilanteen selkeyttäminen, tarvittaessa muutto ja muut käytännön asiat ja ennen kaikkea tilanteen turvaaminen olivat yleensä tavoitteina työskentelyssä. Turvakotiasiakkaiden jaksot olivat vähemmän suunniteltuja kuin perhekuntoutusjaksot. Turvakotiin saapuminen tapahtui yleensä akuutissa tilanteessa ja poistuminen turvakodista tapahtui yleensä nopeatemposemmalla aikataululla kuin perhekuntoutuksessa.

Toinen osa tätä opinnäytetyötä oli kerätä numeerista tietoa Ruusun viiden ensimmäisen toimintavuoden ajalta. Haluttiin saada selvyys siitä, millaisia perheitä Ruusussa on ollut, miksi heidät on ohjattu perhekuntoutukseen ja kuinka kauan jaksot Ruusussa keskimäärin kestävät. Aiheesta ei ole aikaisemmin kerätty systemaattisesti tietoja, eikä niitä ole asiakastietokannasta helposti saatavilla. Avohuollon palveluista kerätään valtakunnallisestikin tarkasteltuna hyvin ympäröivää tietoa. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos laatii vuosittain tilastot lastensuojelusta, mutta avohuollon sijoitusten osalta ei ole saatavissa tietoa, kuinka paljon sijoituksista koskee yksin lasta ja kuinka paljon sijoituksia tehdään yhdessä vanhemman kanssa. Myöskään perhekuntoutukseen ohjattujen lasten tai perheiden määrää ei ole Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen tilastoissa eritelty (Lastensuojelu 2013.)

Tiedon hankinta ja kerääminen oli käsityötä. Asiakasrekisterin kävin läpi asiakas kerrallaan. Kaikki asiakkaat keräsin perheittäin Excel-taulukkoon. Taulukkoon etsin perheenjäsenten aseman perheessä, jokaisen lapsen syntymäajan, perhekuntoutusjakson tai jaksojen ajankohdat ja ensimmäiseen asiakassuunnitelmaan kirjatun perhekuntoutukseen ohjautumisen ns. virallisen syyn. Asiakastietojärjestelmästä ei ole otettavissa suoraan tilastotietoja joten tämän työn sisältämät tilastolliset tiedot olen laskenut itse.

Laskin perheiden määrän, lasten iät kuntoutusjakson alussa, kuntoutusjaksojen vuorokautisen keston, kuntoutukseen ohjautumissyöt ja määrät sekä lasten ja aikuisten henkilömäärät. Näiden tietojen perusteella laskin perhekuntoutusjaksolle osallistuneiden lasten keski-ään, kuntoutusjakson keskimääräisen pituuden sekä sen kuinka monta syytä kuntoutusjaksolle on keskimäärin nimetty.

6.3 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, joka sopii käytettäväksi kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä muodoissa. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia. Siinä tarkastellaan valmiita tekstejä tai tekstimuotoon muutettuja aineistoja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91; Silius 2005.) Sisällön analyysi on tieteellinen metodi. Sisällön analyysin avulla pyritään kuvaamaan aineiston sisältöä sanallisesti (Silius 2005). Sen avulla pyritään päätelmiin erityisesti verbaalisesta tai kirjallisesta aineistosta. Sisällön analyysi perustuu tutkijan tulkintaan ja päättelyyn. Johtopäätösten muodostamisen kautta syntyvät itse tutkimustulokset. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104, 112.)

Toteutin sisällön analyysiä tässä opinnäytetyössä aineistolähtöisesti. Aineistolähtöiseen sisällön analyysiin kuuluu aineiston tiivistäminen pelkistämällä. Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään, eli pyritään etsimään vastauksista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Lopuksi etsitään tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettinen käsitteistö. (Hiltunen n.d. 6-7.) Aineistolähtöisessä analyysissä aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla ei ole tekemistä

analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa. Tämän vuoksi tutkijan on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, etteivät omat ennakkokäsitykset tai ennakkoluulot ohjaa analyysin tekemistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 9, 95 - 96, 112; Silius 2005.)

Aineistolähtöisen analyysin valinta oli perusteltua, koska perhekuntoutusta on tutkittu vähän ja taustateorian löytyminen olisi tällöin ollut haasteellista. Itselleni korostin kaiken aikaa sitä, että omat ennakkoajatukset on pidettävä pois työskentelystä. Ennakkoajatuksia minulla luonnollisesti oli, koska tutkittava aineisto koski mitä suuremmassa määrin omaa työtäni ja työpaikkaani. Olen aina ollut ylpeä siitä työstä mitä Perhekuntoutus Ruusussa tehdään ja ennako-oletuksenani oli, että palaute tulee olemaan positiivista. Oletus nousi myös siitä, että Ruusun asiakaspalautteiden käsittely ja edelleen raportointi on osa omaa työnkuvaani. Tiesin siis etukäteen, millaista palautetta jaksojen päättymisen aikaan on annettu. Toivoin kovasti, että lomakekyselyn vastauksissa olisi mukana myös rakentavaa kritiikkiä ja perusteluja asioille. Pelkkien positiivisten tulosten avulla työn kehittäminen ei ole mahdollista.

Kyselylomakkeiden analyysin aloitin litteroimalla kaikki avointen kysymysten vastaukset ja taulukoimalla suljettujen kysymysten vastaukset sekä kokoamalla kyselylomakkeessa olleet taulukot yhteen. Avointen kysymysten vastaukset litteroin sanatarkasti ja yhteensä vastauksista kertyi tekstiä kahdeksan sivua, rivivälin ollessa 1,5 ja fontin ollessa 12. Tämän jälkeen aloin analysoida sisältöjä ja muodostaa niistä tiiviimpiä kokonaisuuksia. Litteroinnin jälkeen aloin tutustua aineistoon lukemalla sitä kysymys kysymykseltä läpi.

Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistosta pelkistään koodaamalla tutkimustehtävän kannalta olennaiset ilmaisut (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Samalla kun luin aineistoa, aloitin pelkistämisen keräämällä samoja vastauksia yhteen, taulukossa kaksi on esimerkki vastausten yhdistelemisestä. Listasin kysymyksittäin vastauksista oleelliset termit ja ilmaukset. Tietokoneella loin taulukon jokaisen kysymyksen kohdalle ja siihen keräsin tekemäni listaukset. Tarkastelin listauksia kysymyksittäin ja keräsin samaa tarkoittavia käsitteitä yhteen.

Taulukko 2. Esimerkki vastausten yhdistämisestä

Vastauksen teksti	Tuloksiin kirjattu vastaus
Omaa tilaa, aikaa jäsentää omia ajatuksia	Aikuisen oma aika
myös omaa aikaa	
Heti saavuttuani sain aikaa levätä ja olla	
Hyvät työntekijät	Hyvä ja ammattitaitoinen henkilökunta
Pääosin tuki oli ammattitaitoista	
Henkilökunnalla oli aina aikaa kuunnella ja hoitaa asioitani	
Henkilökunta mielettömän ihania.	
Henkilökunta on ammattilaiset ihmiset	

Asiakaspalautteista oli käytettävissä jo valmiiksi litteroitu aineisto, johon oli jo vuositasolla kerätty ja luokiteltu palautteiden sisältö. Asiakaspalautteiden osalta luin vastauksia ja tarkastelin sitä, mitkä kyselylomakkeessa olleista teemoista löytyi vastauksista ja suoraan verrattavissa olevia kysymyksiä tarkastelin lomakekyselyn vastausten yhteydessä.

Ruusun asiakasprofiilin keräämistä varten tarvittiin määrällistä aineistoa. Aineisto oli jo olemassa, asiakastietojärjestelmässä. Asiakastietojärjestelmä sisälsi jo valmiiksi tarvittavat tiedot ja aineistoa käsiteltiin tilastollisina yksiköinä. Tässä tutkimuksessa määrällistä aineistoa käsiteltiin lähinnä keskiarvojen keräämistarkoituksessa. Keskiarvo ei sinänsä kerro mitään yksittäistapauksista, se osoittaa miten koko aineiston kaikki kohteet asettuvat keskimäärin. Keskiarvo hävittää poikkeamat. (Virtuaali ammattikorkeakoulu n.d.)

Tässä opinnäytetyössä keräsin jokaisesta asiakasperheestä EXCEL-taulukkoon kappalessa 6.2 kuvatut tiedot ja käsityönä laskin tarvittavat keskiarvot. Määrällisen aineiston analysointi oli näiden keskiarvojen keräämistä ja kuvantamista. Kuviossa kaksi on

kuvattuna opinnäytteen vaatimat aineiston keräys- ja käsittelypolut sekä niiden tuloksena syntyneet opinnäytteen osiot. Kuten kuviosta on nähtävissä asiakastietojen tuottaman tiedon osuus rajoittuu vain Ruusun tähänastisen asiakaskunnan kuvaamiseen. Asiakastietojärjestelmän tietoja ei ole käytetty lomakekyselyn vastausten tulkintaan.

Kuvio 3. Aineistojen analyysi

7 Tutkimustulokset

Tässä kappaleessa esitellään lomakekyselyn vastaukset. Vastaukset esitellään kysymyksittäin. Vastaukset on koottu kirjalliseen muotoon, jota havainnollistetaan kuvioilla. Soveltuvilta osin tähän kappaleeseen on kerätty myös asiakaspalautteen mukainen näkemys kulloinkin käsittelyssä olevaan aiheeseen. Kyselyn vastausten peilaaminen aikaisempiin tutkimuksiin kuvataan kappaleessa kahdeksan.

Ruusun asiakaspalautelomakkeissa vastausvaihtoehtoina ovat erilaiset ”nallen naamat” ja jokaiseen kohtaan liittyy mahdollisuus antaa avoin kommentti asiaan liittyen. Ruusun sisäiseen käyttöön laadituissa yhteenvedoissa lomakkeessa käytetyt ”nallen naamat” on muutettu numeeriseksi arvosanaksi siten, että kaikista surullisin eli tyytymättömin nalle on arvosana yksi ja kaikista iloisin eli tyytyväisin nalle on arvosana viisi. Näin numeroituna arvosanaa kolme voidaan pitää neutraalina arvosanana. Alle kolmen tulosta on tulkittu negatiiviseksi, koska se sisältää enemmän tyytymättömyyttä kuin tyytyväisyyttä ja kolmesta suuremmat keskiarvot ovat positiivisia tuloksia. Seuraavissa kappaleissa vertailuna käytetyt asiakaspalautteiden keskiarvot on siis laskettu edellä kuvatun systeemin mukaisesti.

7.1 Ruusun asiakasprofiili

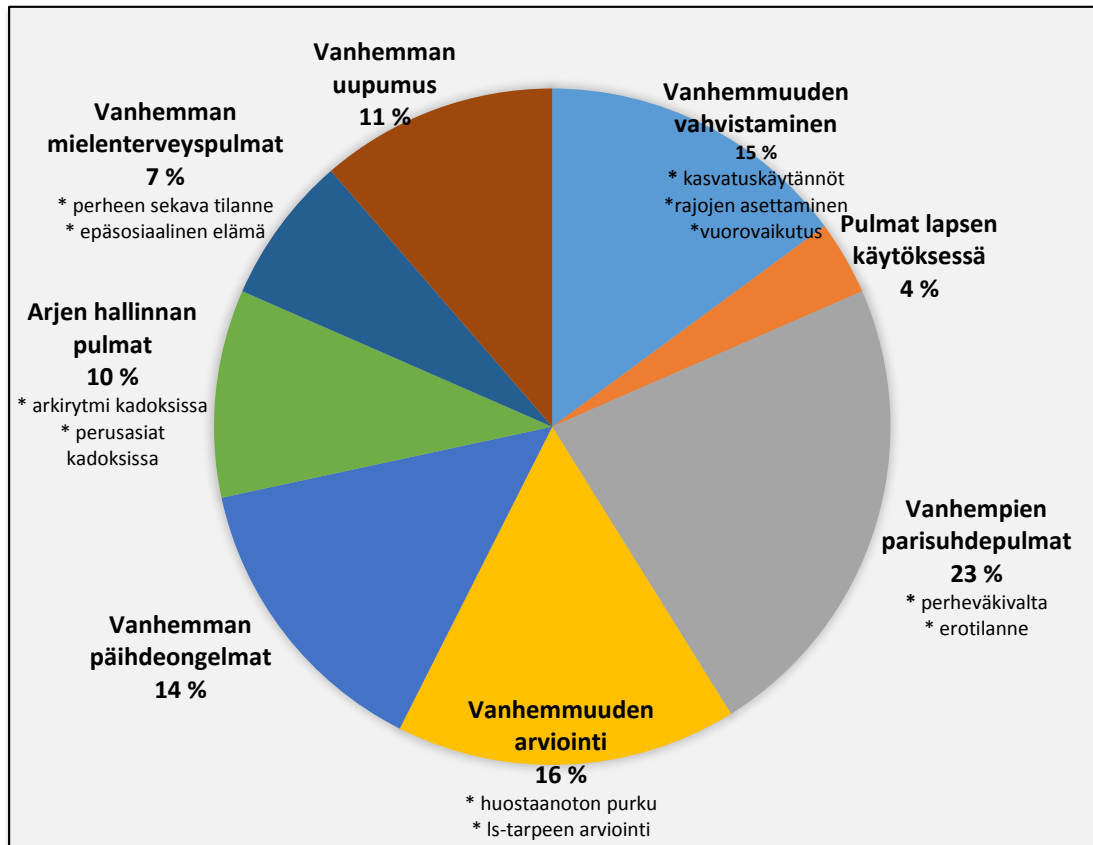
Viiden ensimmäisen toimintavuoden aikana Ruusun perhekuntoutuksen asiakas-kunta on ollut laaja ja laajalta alueelta. Perhekuntoutukseen on osallistunut kaikkiaan 75 perhettä, 25 eri kunnasta. Asiakkaana on ollut kaikkiaan 235 henkilöä, joista lapsia on ollut 126. Lasten ikähaarukka on ollut leveä aina vastasyntyneestä liki 18-vuotiaaseen. (Nappula 2015.) Asiakaslasten keski-ikäksi muodostuu 4,57 vuotta.

Ruusussa pyritään vastaamaan perheiden tarpeisiin ja muokkaamaan kuntoutusjakso juuri perheen tarpeita palvelevaksi. Perheiden jaksot ovat olleet hyvin vaihtelevia

niin kestoaltaan kuin sisällöltään ja toteuttamistavoiltaan. Perheiden kuntoutusjaksojen määrä on vaihdellut 1 – 26 jakson välillä, luonnollisesti eniten on yhden tai kahden jakson kokonaisuuksia. Jaksojen pituus on ollut viiden vuorokauden ja 557 vuorokauden välillä. (Nappula 2015.) Keskimääräin kuntoutusjakso Ruusussa on kestänyt 85,04 vuorokautta.

Asiakastietoihin tallennettujen perheiden asiakassuunnitelmien perusteella perhekuntoutukseen ohjautumisen syyt ovat hyvin moninaiset. Kuviossa kolme on esitelty kaikki Perhekuntoutus Ruusuun ohjattujen asiakkaiden asiakassuunnitelmista kerätyt kuntoutusjaksolle ohjaamisen syyt. Kuvioon on kerätty kaikki mainitut syyt, niitä ei ole arvoitettu tärkeysjärjestykseen vaan kaikilla maininnoilla on sama painoarvo kuviossa. Suurimassa osassa asiakassuunnitelmia on mainittu enemmän kuin yksi syy ohjata perhe kuntoutukseen. Erilaisia syitä perhekuntoutukselle on mainittu yhdestä neljään kappaletta yhtä perhettä kohti. Suurimpana ainoana syynä perhekuntoutukselle näyttäytyy vanhemmuuden arviointi. (Nappula 2015.)

Hurtig (2010, 243-244) on todennut, että tilanteen ja vanhemmuuden arviointi perhekuntoutuksen tavoitteena on hyvinkin perusteltu. Laurikainen (2014, 31) on omassa opinnäytetyössään todennut, että ”laitosmuotoinen ja ympärivuorokautisesti toteutettava perhekuntoutus on tällä hetkellä ainoa toimiva menetelmä, tuottaa arviota perheen tilanteesta tarpeeksi luotettavalla ja intensiivisellä tavalla”. Sekä Hurtig että Laurikainen korostavat, että arviointi ei saa kuitenkaan viedä tilaa itse kuntoutukselta. Jakson muut tavoitteet on asetettava siten, että arviointityöskentelyn vaativuus on huomioitu. Hurtigin ja Laurikaisen selvityksiin viitaten voidaan todeta, että on hieno asia, että arviointityöskentely ainoana perhekuntoutukseen ohjautumisen syynä näyttäytyy näinkin selkeästi. Arviointityöskentelylle on varattu se resurssi kuntoutuksesta, jonka se todellisuudessa vaatiikin.

Kuvio 4. Asiakassuunnitelmaan kirjatut perhekuntoutukseen ohjautumisen syyt

Selkeästi suurimpana syynä perhekuntoutukseen ohjautumisessa näyttäytyvät aikuisten parisuhdeongelmat sisältäen perheväkivallan ja hankalat erotilanteet. Huomion arvoista on se, että varsin harvoin lapsen käytös sinänsä mainitaan kuntoutukseen ohjautumisen syynä, vaikka liki kaikki lapset oireilevat perheensä tilannetta jollain tavoin. Kumpulainen ja Valkonen (2005) ovat omassa selvityksessään todenneet, että Vantaalla 23:lle prosentille asiakasperheistä on määritelty yhdeksi perhekuntoutukseen ohjautumisen perusteeksi lapsen koulunkäyntivaikeudet. Tulosten merkittävä poikkeaminen saattaa johtua alueellisista toimintatapojen eroista taikka tutkimusajankohtien välisessä ajassa tapahtuneista muutoksista.

Asiakassuunnitelmaan kirjatut pulmat eivät useinkaan ole koko totuus perheen tilanteesta. Usein perheen tilanne on paljon haastavampi kuin alkuun on ymmärretty. Monesti perhe on yrittänyt salata isojakin asioita sosiaalityöntekijältä. Salaamisen taustalla on yleensä pelko siitä, että lapset sijoitetaan, mikäli viranomaisilla olisi tieto

perheen todellisesta kokonaistilanteesta. Kuntoutusjakson aikana nousee usein esiin hyvinkin isoja pulmia ja asioita, jotka saattavat muuttaa jopa kuntoutusjakson perusteita ja tavoitteita.

Opinnäytetyössä toteutettuun kyselyyn vastanneilla vanhemmilla vaikutti olevan varsin selvä käsitys siitä, miksi heidän perheensä on perhekuntoutukseen ohjattu. Vastajat kertoivat olleensa sosiaalityöntekijän kanssa yhtä mieltä siitä, että perhekuntoutus on heille sopiva ja tarpeellinen tukimuoto. Vain yksi vastaaja koki, että perhekuntoutusta parempi vaihtoehto olisi ollut tukiperheen myöntäminen. Kahden vastaajan mukaan lastensuojelun asiakkuus alkoi siitä, kun perheen vanhemmat olivat hakeutuneet perhekuntoutukseen. Nämä perheet kokivat, että sosiaalityöntekijät olivat nähneet perheen tilanteen realistisesti ja mahdollistaneet perhekuntoutuksen.

– ”Hakeuduin perhekuntoutukseen omasta aloitteesta, turvakodin kautta. Lastensuojelu antoi luvan sen jälkeen” – (Vastaaja 16).

7.2 Kokemukset kuntoutukseen saapumisesta ja kuntoutusjaksosta

Lomakekyselyn vastauksista ilmenee, että perhekuntoutukseen saapumistilanteeseen liittyvät hyvin monenlaiset tunteet. Toisaalta koettiin voimakkaasti turvallisuuden, helpotuksen ja välittämisen tunteita, mutta toisaalta tilanne oli ahdistava, pelottava ja sekava. Asiakkaiden pelot liittyivät suurelta osin pelkoon siitä, että lapset otetaan pois.

– ”Aluksi ahdisti ja pelotti, ympäristö oli aika kolkko, mutta muutaman päivän kuluttua ahdistus alkoi helpottaa” – (Vastaaja 13).

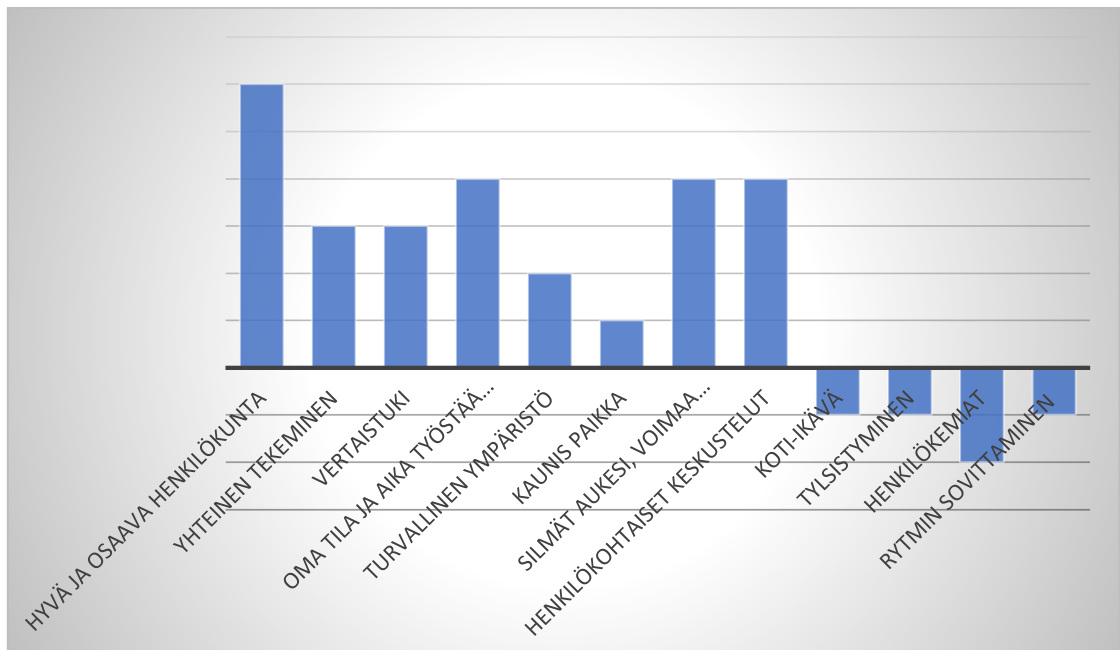
– ”Ahdistavaa oli joutua pakotettuna sinne, kun kiristettiin menemään, ettei lapsia oteta huostaan” – (Vastaaja 1).

– ”Todella positiivinen kokemus, tuntui että meistä välitettiin ja perhettä tuettiin alusta asti kokonaisvaltaisesti.” – (Vastaaja 5).

Perhekuntoutusjaksolle tullaan usein hyvin nopeatempoisella aikataululla ja monet asiat ovat sekaisin perheen saapuessa. Kotiin jää paljon keskeneräisiä asioita ja usein ahdistusta koetaan juuri näiden asioiden vuoksi. Negatiivisista tuntemuksista huolimatta suurin osa vastaajista (13/16) koki perhekuntoutukseen saapumisen positiivisena asiana perheen elämässä. Negatiiviseksi saapumistilanteen muodosti pelko lasten menettamisestä ja se, että tilanne oli ollut pitkään hankala ja juuri sillä hetkellä oli vaikea kokea mitään positiivista.

Lomakekyselyyn vastanneiden jaksot Ruusussa olivat kohtalaisen pitkiä, keskimäärin vastaajaperhe oli viettänyt ruusussa noin 91 vuorokautta. Tämä on siis selvästi pidempi aika kuin asiakastietojärjestelmän mukaan keskimääräinen (85,04 vrk) perhekuntoutusjakso Ruusussa on (Nappula 2015). Puolet vastaajista kommentoikin, että pitkän jakson aikana on ennättänyt olla monenlaisia kokemuksia, niin positiivisia kuin negatiivisiakin (kuvio 4). Positiivisista kokemuksista eniten mainintoja oli hyvästä ja ammattitaitoisesta henkilöstöstä. Neljännes vastaajista nosti esiin positiivisena kokemuksena sen, että jaksolla oli omaa tilaa ja aikaa työstää ajatuksiaan sekä levätä. Neljännes vastaajista nosti esiin myös sen, että jakson aikana silmät aukesivat omalle tilanteelle ja jaksolta sai voimaa asioiden muuttamiseen. Useampia positiivisia mainintoja tuli myös henkilökohtaisista keskusteluista, yhteisön tuesta sekä perheen kanssa vietetystä yhteisestä ajasta ja tekemisestä.

Negatiiviset kokemukset olivat yksittäisiä mainintoja koti-ikävästä, pitkästymisestä tekemisen puutteeseen ja rytmin sovittamisen vaikeuteen. Kolme vastaajaa nosti kuitenkin negatiivisena asiana esiin henkilökemiat. Henkilökemioiden haasteet näyttäytyivät niin suhteessa henkilökuntaan kuin muihin asiakkaisiin. Seuraavalla sivulla olevaan kuvioon on kerätty kaikki vastauksissa mainitut asiat. Kuviossa negatiiviset kokemukset on merkitty miinusmerkkisenä arvona.

Kuvio 5. Perhekuntoutusjaksoon liittyvät kokemukset

Pääsääntöisesti kyselyyn vastaajat (13/16) olivat sitä mieltä, että heidän toiveensa ja näkemyksensä kuntoutusjakson sisällöstä otettiin hyvin huomioon Ruusussa. Ruusun toiminnasta annetussa laatulupauksessa (Ruusu. n.d.b.) on luvattu, että Ruusun palvelut ovat räätälöitävissä perheen tarpeiden mukaisiksi. Neljä vastaajaa toi avoimessa kysymyksessä esiin, että kuntoutusjakso räätälöitiin juuri heidän perheen tarpeita vastaamaan. Kaikkia asioita ei kuitenkaan voida perhekohtaisesti muokata ja yksi vastaaja koki sekä aikataulut että yhteisöelämän hankalaksi. Kahden vastaajan kokemus oli, että perheen äidin mielipide huomioitiin, mutta isän ei.

- *"Suunniteltiin juuri perheellemme sopiva ohjelma"* - - (Vastaaja 5).
- *"oma vapaus" mennä ja tulla omien toiveiden mukaan kuten kotona. Sopeutuminen siellä oloon ja muiden joukkoon"* - - (Vastaaja 2).
- *"Isää ei otettu tarpeeksi huomioon"* - - (Vastaaja 4).

Asiakaspalautteet on muutettu numeerisiksi keskiarvoiksi aikaisemmin kuvatulla tavalla. Asiakaspalautteiden perusteella vahvistuu käsitys siitä, että pääsääntöisesti Ruusun asiakkaat kokevat, että heidän mielipidettään arvostetaan. Asiakaspalauttei-

den mukaan kysymyksen ”Arvostettiinko jaksolla mielipidettäsi” vastausten keskiarvoiseksi arvosanaksi muodostuu 4,46, parhaan mahdollisen tuloksen ollessa numero viisi.

7.3 Kokemukset henkilökunnasta

Henkilökunnan rooli perhekuntoutuksessa on suuri. Ohjaajat ja erityistyöntekijät ovat tiiviisti osa perheiden arkea ja henkilökuntaa ei voi välttyä kohtaamasta lukuisia kertoja päivässä. Siihen nähden, miten tiiviisti asiakkaat ovat kosketuksissa henkilökunnan kanssa, yllättää se, miten vähän negatiivista palautetta henkilökunnasta annetaan. Kyselyyn vastanneiden kokemukset henkilökuntaan liittyen olivat selvästi positiivisia.

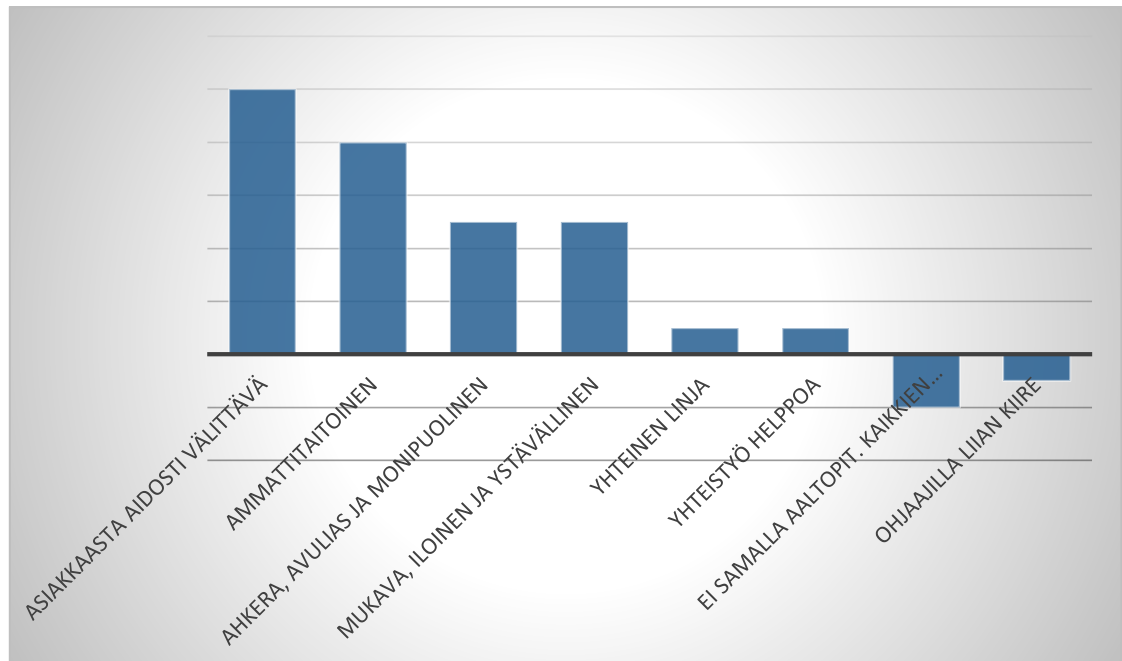
- ”Mitään negatiivista en voi sanoa! Mielestäni ne olivat ammattitaitoisia, aina läsnä ja tuli tunne että he tekevät työtä sydämellä” - - (Vastaaaja 16).

Negatiivisena joku vastaaja mainitsi sen, että toisinaan ohjaajia piti etsiä kun tarvitsi apua ja eräs vastaaja kertoi jakson jälkeen pahoittaneensa mielensä joistain henkilökunnan kirjauksista. Vastauksissa kaksi toi esiin myös sen, että jokaisen kanssa ei ole yhtä helppo tulla toimeen, nämäkin vastaukset sisälsivät kuitenkin kuvausta siitä, miten toisista ohjaajista tuli vastaavasti tärkeämpiä.

- ”Hyvät työntekijät etupäässä. Jonkun työntekijän kanssa ei päässyt samalle aaltopituudelle” - - (Vastaaaja 2).

Kuviosta viisi ilmenee, että selvästi yli puolet lomakekyselyyn vastanneista koki, että Ruusun henkilökunta välittää aidosti asiakkaista ja he ovat empaattisia, aidosti läsnä olevia ja asiakasta kunnioittavia henkilöitä. Ihmissuhdetyössä tämä on erittäin tärkeä asia ja luottamuksellinen asiakassuhde rakentuu juuri näille elementeille. Puolet vastaajista toi esiin kokeneensa, että henkilöstö on ammattitaitoista. Vastaukset perustuvat avoimiin kysymyksiin, eikä suoraviivaisesti voida päätellä, että puolet vastaajista pitäisi henkilökuntaa ammattitaidottomana. He eivät ole ottaneet tähän asiaan

kantaa lainkaan. Ruusun laatulupaus on tässä kohdassa osoittautunut paikkansapitäväksi, koska siinä luvataan, että ”asiakslähtöinen kohtaaminen kuvaa toimintaamme ja arvostamme koulutusta sekä ammattitaidon ylläpitämistä” (Ruusu. n.d.b). Neljäsosa vastaajista kuvasi henkilökuntaa ahkeraksi ja avuliaaksi, samoin iloiseksi ja huumorintajuiseksi.

Kuvio 6. Kokemukset henkilökunnasta

Yllä olevaan kuvioon on yhdistetty kaikki henkilöstöä koskevat maininnat, samaa tarkoittavia asioita on yhdistetty yläkäsitteen alle. Kuviossa negatiiviset maininnat näkyvät miinusmerkkisenä pylväänä. Kuviossa asiakkaasta aidosti välittävä työntekijä on myös empaattinen, läsnä oleva ja asiakkaan mielipidettä kunnioittava. Ammattitaitoisuuden alle on sisällytetty maininnat asiallisuudesta ja työhön paneutumisesta.

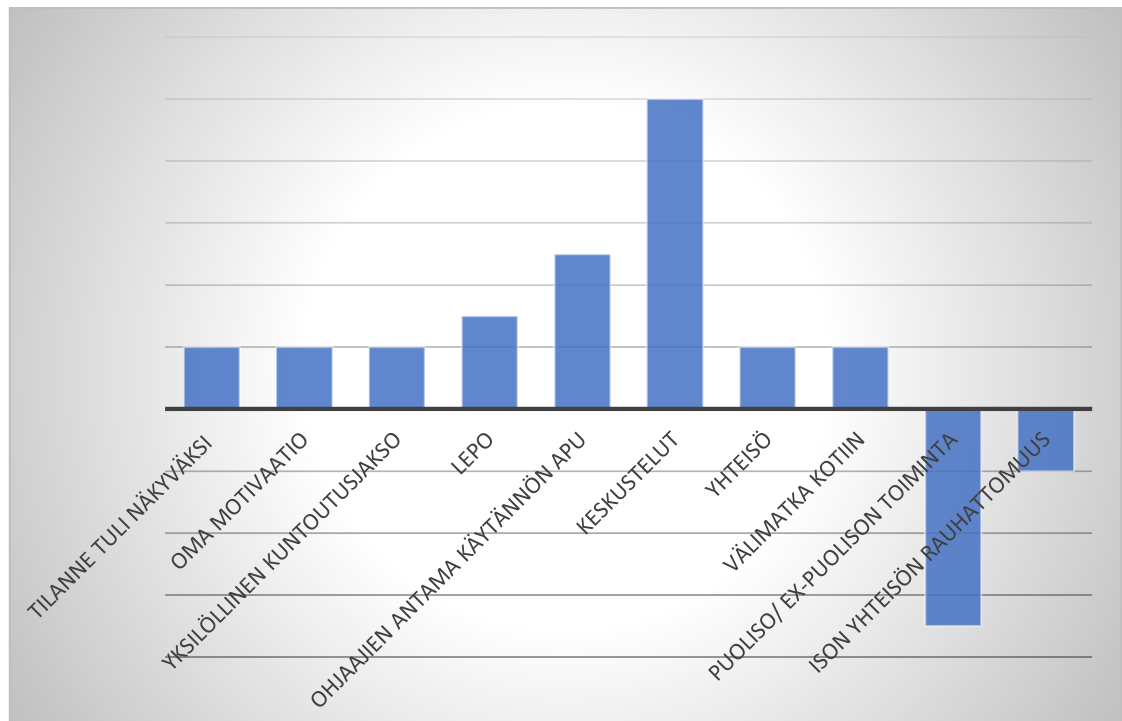
Henkilökunnan osalta asiakaspalautteissa on ehdottomasti eniten mainintoja. Maininnat ovat hyvin samansuuntaisia kuin tämän kyselyn tulokset. Ohjaajat ovat saaneet positiivista palautetta muun muassa sitoutuneisuudesta ja avuliaisuudesta. Negatiivisten kokemusten osalta vastaukset tukevat tämän kyselyn tulosta. Negatiiviset,

henkilökuntaan liittyvät kommentit koskevat nimenomaan henkilökemioita sekä ohjaajien kiirettä.

7.4 Kuntoutusta edistävät ja estävät tekijät

Jaksolla eniten kuntoutusta tukevana asiana vastaajat kokivat ehdottomasti keskustelut. Keskustelut erimuodoissaan oli mainittu kymmenessä vastauksessa. Useimmin mainittiin henkilökohtaiset keskustelut, mutta myös parikeskustelut oman puolison kanssa saivat useamman maininnan ja ryhmäkeskustelutkin oli mainittu erikseen. Kolmasosa (5/16) vastaajista toi esiin, että ohjaajien tarjoama käytännön apu, kuten erilainen ohjaus ja ohjeistus lasten kanssa toimimisessa, neuvola-asioiden ajan tasalle saattaminen, hakemusten tekeminen ja rästissä olleiden asioiden hoitaminen, edisti kuntoutumista ja tavoitteiden saavuttamista. Lepo (3/16) oli myös mainittu useammassa vastauksessa kuntoutusta edistävänä asiana.

Ehdottomasti suurimpana esteenä kuntoutumiselleen ja tavoitteiden saavuttamiselle vastaajat näkivät puolison tai ex-puolison toiminnan ja ajatukset (kuvio 6.). Vastaajista liki puolet (7/16) koki juuri toisen vanhemman olevan suurin este kuntoutumiselle. Kun tarkastellaan sosiaalityöntekijän määrittelemiä syitä ohjata perhe Ruusun perhekuntoutukseen, voidaan todeta, että 23 prosenttia asiakkaista on ohjautunut perhekuntoutukseen juuri parisuhteeseen liittyvien pulmien vuoksi (Nappula 2015). Ison yhteisön rauhattomuus on koettu myös kahdessa vastauksessa esteeksi jakson tavoitteiden saavuttamiselle. Muut vastaukset olivat yksittäisiä ja liittyivät muun muassa koti-ikävään, vapauden puuttumiseen sekä tietoon, että asioita kirjataan ylös.

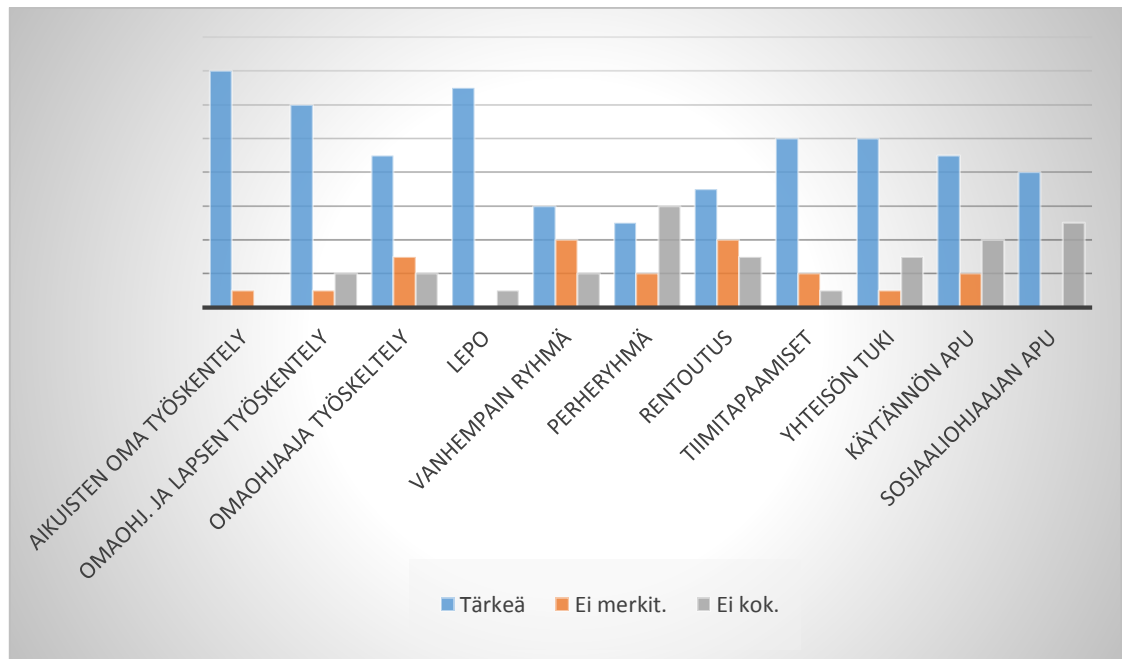
Kuvio 7. Kuntoutusta edistävät ja estävät tekijät

Yllä olevaan kuvioon on kerätty ne maininnat, joita on ollut enemmän kuin yksi. Kuntoutusta estävät tekijät on merkitty kuvioon negatiivisena lukuna. Näiden mainintojen lisäksi kuntoutusta edistävinä asioina oli mainittu 12 yksittäistä asiaa, kuten oikea-aikaisuus, vahva tuki ja avioero. Kuntoutusta estävinä asioina oli mainittu yhdeksän erilaista asiaa esimerkiksi tieto asioiden kirjaamisesta, oman vapauden puuttuminen ja se, että itse kieltäytyi käsittelemästä omaa päihdeongelmaa.

Ruusun perhekuntoutuksen toiminnassa on selkeästi eriteltävissä erilaisia elementtejä kuten yhteisöllisyys, keskustelut ja erilaiset ryhmät. Tarkemmin Ruusun toimintaa on esitelty kappaleessa viisi. Tässä kyselyssä pyydettiin asiakkaiden näkemystä siitä, onko eri toiminoilla kuten keskusteluilla, tiimeillä tai levolla ollut merkitystä kuntoutumisen kannalta. Vastausvaihtoehdoissa oli myös kohta ”ei kokemusta”. Ruusun toimintaa on kehitetty koko viisivuotisen toiminnan ajan ja osa toiminnoista on kehittynyt tässä matkan varrella, joten kaikilla asiakkailla ei voi olla kokemusta kaikista osa-alueista.

Liki kaikki vastaajat pitivät aikuisten henkilökohtaista työskentelyä merkityksellisenä. Lepo koettiin myös erittäin tärkeänä tekijänä, samoin omaohjaajatyöskentely niin lasten kuin vanhempien kanssa. Vähiten tärkeinä koettiin ryhmät eli rentoutus, perheryhmä ja vanhempain ryhmä. Ryhmät kokoontuvat viikoittain viikko-ohjelman mukaisesti. Rentoutusryhmä on nimensä mukaan tarkoitettu rentoutukseksi arjen ja työskentelyn keskelle. Vanhempain ryhmässä on tavoitteena pysähtyä erilaisten vanhemmuuden teemojen ympärille yhdessä muiden talossa olevien asiakasvanhempien kanssa. Perheryhmässä puolestaan harjoitellaan erilaisia perheen yhteisiä asioita lasten ehdoilla. Ryhmätoiminnoista vastaavat ohjaajat kukin vuorollaan ja tapaamisten sisältöä pohditaan asiakaskunnan tarpeiden mukaisesti. Vanhemmuuden teemoissa on käyty muun muassa vuorovaikutusta, omaa jaksamista tai vaikkapa lasten perushoitoon liittyviä asioita. Perheryhmässä on harjoiteltu esimerkiksi leikkimistä, pelaamista, vauvahierontaa ja lasten kanssa juttelua.

Seuraavan sivun kuvioon seitsemän on kerättynä ne vastaukset, joissa on selkeästi valittuna jokin annetuista vaihtoehtoista. Osassa vastauksia oli vastaus laitettu tärkeän ja ei merkitystä rajalle. Nämä kahden kohdan valinnat on jätetty kuviosta pois, koska ne olisi pitänyt merkitä kumpaankin vaihtoehtoon. Näin ollen tuloksen kannalta näillä vastauksilla ei ole merkitystä.

Kuvio 8. Asiakkaiden kokema merkityksellisyys struktuuriin sisällyvistä asioista

Vertaamalla lomakekyselyn tuloksia asiakaspalautteeseen voidaan todeta, että vastaukset ovat varsin yhdensuuntaisia. Asiakaspalautteiden mukaan alimman keskiarvon Ruusun toiminnoista saavat nimenomaan ryhmätoiminnot, joita asiakaspalautteissa on käsitelty yhtenä kokonaisuutena ”ohjatut ryhmätoiminnot”. Asiakaspalautteista laskettuna ryhmätoimintojen osalta keskiarvoksi muodostuu 3,65, joka on siis vain aavistuksen positiivisen puolella. Asiakaspalautteen ”nallen naamat” on tässä muutettu arvosanoiksi, kuten aikaisemmin on kuvattu.

Myös asiakaspalautteissa kuntoutusta edistävinä tekijöinä nousi selvästi esiin keskusteluiden, levon ja omaohjaajatyön merkitys. Näihin asioihin liittyen vapaita kommentteja oli myös huomattava määrä. Käytännön apu ja neuvot nousivat asiakaspalautteissa myös selvästi esiin. Yksin käytännön neuvoista asiakaspalautteissa oli yhteensä 12 mainintaa. Käytännön neuvoina on mainittu muun muassa apu lasten kanssa toimimisessa, muuttoapu ja erilaisten etuuksien hakemiseen saatu apu.

7.5 Koetut vaikutukset kuntoutuksessa

Tähän lomakekyselyyn vastanneista yli puolet (9/16) koki, että tavoitteet saavutettiin osittain ja viiden vastaajan mielestä tavoitteet saavutettiin erinomaisesti. Vastausten perusteella voidaan todeta, että kuntoutusjakson on koettu vaikuttaneen perheen elämään positiivisesti. Puolet vastaajista koki, että perheen tilanne oli kuntoutusjakson jälkeen selvästi parempi kuin ennen jaksoa. Seitsemän vastaajan mielestä tilanne oli vähän parempi ja vain yhden vastaajan mielestä tilanne oli pysynyt muuttumattomana kuntoutuksen aikana. Yksikään vastaaja ei kokenut, että perheen tilanne olisi heikentynyt jakson aikana.

Kaikkien vastausten perusteella perhekuntoutuksella oli merkitystä oman perheen tilanteen kehittymiseen. Kaksi vastaajaa koki, että perheen tilanne oli vähän parempi jakson jälkeen kuin ennen jaksoa. He valitsivat kohdan ”perhekuntoutuksella ei ollut merkitystä tilanteen muuttumiseen”. Nämä vastaajat joko kokevat niin, että heidän perheensä tilanne olisi muuttunut paremmaksi ilman kuntoutustakin tai he ovat käsitäneet kysymyksen toisin kuin lomaketta laatiessa oli tarkoitettu. Kummankin vastaajan avoimissa vastauksissa kuvataan kuitenkin useita Ruusun toimintoja, jotka he kokevat merkityksellisinä positiivisen muutoksen aikaan saamisessa.

Asiakaspalautteiden perusteella perheet ovat varsin tyytyväisiä tavoitteiden saavuttamiseen. Kaikista asiakaspalautteista vain seitsemän on valinnut tavoitteiden saavuttamiselle arvosanaksi 1-3 ja 55 vastaajaa on antanut arvosanaksi neljä tai viisi.

7.6 Elämä perhekuntoutuksen jälkeen

Perheet tarvitsevat intensiivisen perhekuntoutusjakson jälkeen edelleen tiiviitä tukitoimia kotiutumisvaiheessa. Vastausten perusteella kotikunnan lastensuojelu tarjosi perheille keskimäärin 2-3 erilaista avohuollon tukitointa perhekuntoutuksen jälkeen.

Kuviossa kahdeksan on esitelty kaikki vastauksissa mainitut tukitoimet, eriteltynä palvelun tuottajittain. Tukitoimia tarjottiin niin kunnan omina palveluina, Ruusun palveluina kuin muiden yksityisten toimijoiden tuottamina palveluina. Selvästi yleisin tukitoimi oli perhetyö, jota tarjottiin kaikille vastaajille jakson päätyttyä. Perhetyötä toteutettiin joko intensiivisenä perhetyönä tai 1-2 kertaa viikossa tapahtuvana perhetyönä. Yli puolelle vastaajien perheistä tarjottiin myös terapia- tai keskusteluapua. Avohuollon tukitoimia tarjottiin hyvin laajalla rintamalla perheille kuntoutusjakson päätyttyä.

Kuvio 9. Tukitoimet perhekuntoutuksen jälkeen

Vastausten perusteella perheiden tilanteiden paraneminen on jatkunut vielä kotiutumisen jälkeenkin. Kaksitoista vastaajaa kuvaa, että tilanne on tällä hetkellä selvästi parempi kuin perhekuntoutuksen päättymisen aikaan. Neljä vastaajaa kokee, että perheen tilanne on vähän parempi nyt kuin perhekuntoutuksen päättymisen aikaan. Vastaajien kuntoutusjaksosta on kulunut aikaa muutamasta kuukaudesta neljään

vuoteen. Perheiden tilanteen koheneminen on vaikuttanut myös lastensuojelun tarpeeseen. Neljäsosa vastaajista kertoo, että lastensuojeluasiakkuus on päättynyt.

8 Pohdinta ja johtopäätökset

8.1 Opinnäytetyö prosessin arviointia

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Perhekuntoutus Ruusun toimintaa ensimmäisen viiden vuoden ajalta. Kerätä tietoa asiakkuuksista sekä siitä, miten asiakkaat ovat jakson perhekuntouksessa kokeneet. Lisäksi pyrittiin tarjoamaan Perhekuntoutus Ruusulle ideoita ja ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi. Opinnäytetyön tulokset kohdistuvat yhden yksittäisen palveluntuottajan toimintaan ja sen asiakkaiden kokemuksiin. Tuloksia ei siis voida pitää yleistettävänä. Toisaalta tuloksia voidaan pitää tämän tarkkarajaisen kohderyhmän kokemuksina tutkittavasta aiheesta. Ja Perhekuntoutus Ruusu voi hyödyntää tutkimustuloksia omassa toiminnassaan, parhaaksi katsomallaan tavalla.

Artikkeleiden, tutkimusten ja kansainvälisten lähteiden löytäminen oli yllättävän haastavaa. Perhekuntoutuksesta löytämäni tutkimukset olivat vanhempia kuin odotin. Kuornen ja Lahtinen (2010) ovat todenneet, että Suomessa on oltu kiinnostuneita lastensuojelun kehittämisestä viimeiset 10 - 15 vuotta. Olisi siis olettanut, että myös nykyaikaisempaa tutkimusta olisi löytynyt. Perhekuntoutusta enemmän on tutkittu perhetyötä, mutta kuten aikaisemmassa tekstissä on todettu, perhekuntoutus ja perhetyö ovat toimintakentiltään ja -periaatteiltaan hyvin erilaisia palveluita. Tästä syystä en työssä perehtynyt juurikaan perhetyön tutkimuksiin.

8.2 Tutkimustulosten tarkastelua ja johtopäätökset

Kun aineisto on analysoitu, on seuraava askel tulosten tulkinta. Analyysin tuloksia tarkastellaan ja pohditaan, esiin nousseita merkityksiä selkiytetään. Lopulta näistä pohdinnoista tehdään johtopäätöksiä. Pohdinnassa on hyvä huomioida, miten tutkija itse on pystynyt ymmärtämään tutkittaviaan. Tutkimusta suorittaessa on syytä muistaa, että tulkinnat ovat monikertaisia. Tutkijan lisäksi tulkintoja tekevät sekä vastaanottaja että valmiin tutkimus selosteen. (Hirsjärvi ym. 2010, 229; Laurikainen 2015, 30.)

Vertasin opinnäytetyön tuloksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Opinnäytetyön pääkysymys käsitteli sitä, millaisia kokemuksia perheille on jäänyt perhekuntoutuksesta Ruusussa. Luonnollisesti kokemukset ovat hyvin moninaisia, mutta tulosten valossa voidaan todeta niiden olevan pääsääntöisesti positiivisia. Erityisen positiivisessa valossa näyttäytyi henkilökunta.

Intensiivisessä perhekuntoutuksessa henkilökunta on paikalla jatkuvasti. Henkilökunta on hyvin lähellä asiakasta kaiken aikaa ja ei olekaan ihme, että henkilökuntaan liittyviä mainintoja on selvästi eniten. Henkilökunta joutuu toisinaan asettamaan rajoja ja määrittelemään myös aikuisten ihmisten käytöstä ja tekemisiä. Arjen eläminen ja eläminen hetkessä yhdessä asiakkaan kanssa luo mahdollisuuden sille, että asiakas voi näyttää tunteitaan turvallisesti. Työntekijän tulee ohjata ja opastaa asiakkaan lähtökohdista käsin, jotta asiakas voi mennä eteenpäin. Työntekijän tehtävä on pitää tavoitteet mielessä. (Lahtinen 2008, 87 - 88.)

Työntekijän kunnioittava suhtautuminen asiakasperheen menneisyyteen ja siihen kuuluviin vaiheisiin luo luottamusta. Luottamus on taas lähtökohta oivalluksille. Luottamuksen lisäksi liittoutuminen ja motivointi nähdään tärkeinä asiakassuhteen elementteinä. Asiakaslähtöisyys on asiakkaan kunnioittamista eli asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja muiden ihmisoikeuksien tunnustamista. Työntekijällä tulee olla riittävän hyvä itsetuntemus ja –kunnioitus niin ihmisenä kuin ammattilaisena, että hän voi kunnioittaa asiakkaitaan. Jokaisella asiakkaalla on ainutkertainen elämäntarina ja kokemukset. Työskentelyssä on tärkeää pysähtyä miettimään perhekohtaisesti, mikä

on juuri tämän perheen kohdalla tärkeää ja huomioitavaa. Asiakassuhteen tulee perustua rehellisyydelle, avoimuudelle ja luottamuksellisuudelle. (Finne-Tuulasaho 2009, 23, 25.)

Sarah Banks (2012) toteaa, että työntekijän tulee ottaa asiakkaaseen ammatillista etäisyyttä henkilökohtaisen persoonan ja työminän välillä. Banks korostaa, että on asiakkaan ja työntekijän oikeus sekä yhteisön suojelua, että työmuodot tehdään samalla tavalla. Työntekijöitä tulee rohkaista tunnistamaan rajoja henkilökohtaisen persoonan ja työminän välillä. Ammatillisten linjausten ja ystävyysuhteiden erottaminen saattaa olla haasteellista. (Banks 2012, 173–174.) Ystävyysuhteet saattavat tuntua asiakkaasta houkuttelevalle, onhan lähellä ihmisiä, jotka ovat kiinnostuneita asiakkaasta ja välittävät hänestä ja hänen asioistaan. Jokaisen työntekijän ammatillinen velvollisuus on muistaa, että työn laatu kärsii jos siihen tulee mukaan liian henkilökohtainen sävy. Välittäminen on noussut vastuksissa näkyvästi esiin, ihmisistä voi väliittää ja olla aivan aidosti kiinnostunut, vaikka se olisi puhtaasti ammatillista.

Toisessa ja kolmannessa tutkimuskysymyksessä haluttiin paneutua siihen, millaisilla asioilla asiakkaat kokevat olevan merkitystä perheen kuntoutumisen kannalta ja toisaalta mitkä asiat mahdollisesti ovat olleet esteenä kuntoutumiselle.

Asiakkaat kokevat henkilökohtaiset kohtaamiset ja mahdollisuudet tulla kuulluksi erittäin merkityksellisinä. Asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutussuhde on kaiken työskentelyn perusta. Vuorovaikutussuhteen tulee olla luottamuksellinen dialogi, jossa tasavertainen keskusteleminen ja kuunteleminen toteutuvat sekä vanhempien että lasten kanssa. Keskustelu itsessään on työmenetelmä, kun siinä on käytetty esimerkiksi voimavara- tai ratkaisukeskeistä työtettä. (Lahtinen 2008, 33 - 36, 90.)

Hurtig (2003) on luonut ”Tihkuvan auttamisen mallin”, tutkiessaan lastensuojelun avohuollon työtä. Tämän mallin mukaan lapsen ongelmat ovat aina yhteydessä perhelanteeseen ja lapsen auttaminen on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa vanhempia auttamalla. Mallin mukaan vanhempien kautta apu ikään kuin tihkuu lapsen parhaaksi. (Mts., 37.) Hurtigin (2003) havaintoihin ja hänen kehittämänsä auttamismal-

liin nojaten voidaan todeta, että lastensuojelun toimenpiteenä tuetussa perhekuntoutuksessa on varsin perusteltua tarjota aikuisille tiivistä henkilökohtaista työskentelyä.

Erittäin iso merkitys kuntoutumisen kannalta on koettu olevan myös levolla. Tämän tutkimuksen tuloksia tarkastellessa en voi välttyä pohtimasta sitä, mitä tuo lepo oikeastaan on. Kyse ei liene pelkästään hyvästä yöunesta tai mahdollisuudesta päiväuniin. Mahdollisuus siihen, että aina ei tarvitse jaksaa ja selvitä vaan voi turvautua toisiin ihmisiin on merkityksellistä. Myös turvallisuuden tunteen lisääntyminen mahdollistaa psyykkisen vapautumisen ja sitä kautta lisää energiatasoa.

Suurimmaksi esteeksi kuntoutumiselle ja perheen tilanteen kohenemiselle koettiin oma puoliso tai ex-puoliso. Tämä asettaa lapsiperhepalvelut ison haasteen eteen. Hyvä kysymys onkin, miten pikkulapsi perheiden vanhempia voitaisi tukea jo varhaisemmassa vaiheessa? Millaisia palveluita parisuhdepulmien parissa eläville on tarjolla ja miten palveluiden piiriin ohjaututaan? Matalankynnyksen toimipisteitä ei juuri ole. Parisuhdeasioissa voi kääntyä perheneuvottelukeskuksen tai perheneuvolan puoleen. Näiden palveluiden saatavuus ja asiakasjonot vaihtelevat paikkakunnittain ja alueittain, mutta joka tapauksessa avun saamista on odotettava pitkän aikaa. Odotusaikana pulmat saattava kasvaa entisestään.

Neljännellä tutkimuskysymyksellä haettiin vastusta siihen, onko perheiden tilanne kohentunut perhekuntoutusjakson aikana vai ei. Tähän kyselyyn vastanneiden perheiden osalta on selvästi tehtävissä johtopäätös, että perhekuntoutus on vaikuttanut positiivisesti perheen tilanteeseen. Perheet kokevat, että heidän tilanteensa parani kuntoutusjakson aikana ja asiat ovat kehittyneet hyvään suuntaan edelleen kotioloissa. Useampia lastensuojelun asiakkuuksia on voitu päättää, vaikka kuntoutusjaksosta on vasta kohtalaisen vähän aikaa.

Perhekuntoutuksen tutkija Hurtig (2010) on todennut, että perhekuntoutuksesta hyötyvät eniten sellaiset perheet, joilla on jo valmiiksi selkeä käsitys omista ongelmista ja vanhemmat ovat motivoituneita perhekuntoutukseen. Tässä opinnäytetyössä viitatus Suuniitty (2015) ja Laurikainen (2014) ovat omissa opinnäytetöissään

tullut vastaaviin päätelmiin motivaation sekä ongelmien selkeyden merkityksestä. Hurtigin (2010) mukaan näissä tilanteissa perhekuntoutuksella voidaan tukea ja vahvistaa sitä muutosta ja kehitystä, joka on itseasiassa jo alkanut. Tilanteen selkeyttäminen ja huolen sanoittaminen ja sen konkretisoiminen muutostavoitteineen on erityisen tärkeässä asemassa kuntoutumisen onnistumisessa. (Hurtig 2010, 243 - 245.) Tämän opinnäytetyön vastauksia tutkimalla voidaan selkeästi todeta, että kyselyyn vastanneiden perheiden osalta juuri näin on tapahtunut.

On tärkeää pohtia myös sitä, miksi vastauksissa korostui näin ”oppikirjamaisesti” toteutunut perhekuntoutuksen ajatus ja toimintamalli. Onko niin, että kyselyyn vastasivat mieluummin he, joiden tilanne on selvästi kohentunut kun ne, joiden elämäntilanne on edelleen haasteellinen? Onko asiakkaista esimerkiksi noloa myöntää, että toivottuja tuloksia ei ole saavutettu? Vai onko kenties niin, että edelleen haastavassa tilanteessa elävillä perheillä ei ole voimavaroja ja resursseja vastata tämän kaltaisiin kyselyihin?

Realismia on ajatella, että koko asiakaskunnalla eivät asiat ole kehittyneet niin positiivisesti kuin tämän kyselyn perustella vaikuttaa. Ruusussa on tehty sisäistä kartoitusta siitä, miten perheillä kuntoutusjakson jälkeen menee. Tämä kartoitus ei täytä tieteellisen tutkimuksen tunnusmerkistöjä ja perustuu pitkälle yhteenvetoa koonneen työntekijän arvioon tilanteen kehittymisestä. Tästä yhteenvedosta on kuitenkin nähtävissä, että neljällä prosentilla asiakasperheistä on ilmennyt uusiutuneita pulmia ja 19 prosentilla perheistä tilanne on säilynyt kutakuinkin muuttumattomana kuntoutuksen jälkeen. (Ruusu, n.d.a.)

8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusta tehtäessä nousee esille aina erilaisia eettisiä kysymyksiä. Pelkästään aiheen valinta on eettinen päätös, kun mietitään kenen ehdoilla tutkimusta tehdään. Merkittäviä ja hyvin huolellisesti pohdittavia kysymyksiä ovat muun muassa tutki-

muksen kohteena olevien henkilöiden anonymiteetti ja heidän suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. Tärkeää on huomioida myös se, että tuloksia ei saa vääristellä, työtä ei saa plagioida eikä käyttää muita epärehellisiä keinoja (Hirsjärvi ym. 2010, 24–27.) Tuomi ja Sarajärvi kirjoittavat teoksessaan, että luotettavuutta arvioitaessa nousevat esiin kysymykset totuudesta ja objektiivisesta tiedosta. Objektiivisyyteen liittyvät havaintojen luotettavuus ja puolueettomuus. Puolueettomuus liittyy muun muassa siihen, pyrkiikö tutkija ymmärtämään tiedon antajaa itsenään vai suodattuuko kertomus tutkijan oman kehityksen läpi. Tutkija on sekä tutkimusasetelman laatija että tuloksien esittäjä, suodattumista tapahtuu väistämättä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135-136.)

Tämän opinnäytetyön tekemisessä olen pyrkinyt noudattamaan parhaan kykyni mukaan periaatetta, että käsittelen vastaukset sellaisena, kun ne on annettu. Joissakin vastauslomakkeissa oli kirjoitettuna sellaisia asioita, joista väistämättä osasin yhdistää vastauksen asiakasperheeseen, vaikka kyseessä ei ole varsinainen tunnistetieto. Vastausten litteroinnin suoritin kysymys kerrallaan ja pyörittelin vastauslomakkeita erilaisissa järjestyksissä. Tässä kohdassa minulta hukkui vastauksen ja asiakasperheen yhteys. Poikkeuksen muodosti vastaaja, jonka vastaukset olivat kautta linjan päinvas-
taisia kuin muiden vastaajien.

Tämän yksittäisen vastaajan osalta havaitsin, että minun olisi tehnyt mieli selittää hänen vastauksiaan, avata taustaa, josta vastaukset kumpuavat. Minusta on hyvin harmillista, että tämä vastaaja on tuonut esiin kovin negatiivista ajatusta kuntoutusjaksostaan. Olen kuitenkin varsin tietoinen siitä, mitä jakso heidän perheelleen toi ja miten heidän tilanteensa kehittyi jaksolla ja jakson jälkeen. Syystä tai toisesta kokemus on kuitenkin negatiivissävytteinen vastaajan mielessä ja hänellä on siihen täysioikeus. Olen pyrkinyt käsittelemään näitäkin vastauksia puolueettomasti ja tuonut vastaukset esiin sellaisena, kun ne kyselylomakkeessa on annettu.

Lastensuojelun parissa tehtävän tutkimuksen parissa on erityisesti kiinnitettävä huomiota eettisiin kysymyksiin. Erityisen huolella on keskityttävä salassapitosäännösten noudattamiseen. Tällöin tuleekin arvioida, mikä tieto on oleellista tutkimuksen kannalta. Tutkijan tulee noudattaa erityistä huolellisuutta käsitellessään arkaluonteisia

aineistoja, joihin kuuluvat esimerkiksi sosiaalihuollon piirissä olevien asiakkaiden tiedot. (Kuula 2011, 91–92.) Tätä opinnäytetyötä varten asiakkaiden nimet ja yhteystiedot saatiin perhekuntoutuksen asiakasrekisteristä. Yhteystietoja etsittiin myös sosiaalisen median kautta, niiden perheiden osalta, joista tiedettiin, että he ovat muuttaneet. Asiakkaiden yhteystiedot on hävitetty kyselyiden postittamisen jälkeen.

Tutkijan on varmistettava, että tutkittavien anonymiteetti säilyy ja tutkimusmateriaali on pysyvä vain tutkijan käytössä ja aineistoa voidaan käyttää vain siihen tarkoitukseen, johon se on hankittu (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127; 131). Tämän opinnäytetyön osalta anonymiteetti varmistettiin sillä, että koteihin postitettavaan kyselylomakkeeseen ei pyydetty vastaajan nimitietoja, kotipaikkakuntaa tai muuta kovin yksilöllistä tietoa. Avointen kysymysten osalta on huomioitava se, että vastaukset saattavat sisältää tunnisteita. Vastausten antama informaatio ei kuitenkaan kärsi, vaikka suorat tunnistetiedot niistä poistetaan. Muilta osin avointen kysymysten muuttujien tunnistamisriski on arvioitava tapauskohtaisesti. (Kuula 2011, 212.) Litteroinnin yhteydessä olen poistanut kaikki tunnistetiedot kuten nimet, joita avoimissa vastauksissa oli annettu, muilta osin tietoja ei tarvinnut poistaa tai muuttaa.

Tavallisia kansalaisia tutkittaessa ihmisen yksityisyys on tavalla tai toisella tutkimuksen kohteena. Vaikka tutkittaisiin viranomaisen toiminnan tuloksellisuutta, otetaan tutkimuksen kohteeksi usein myös asiakkaan kokemukset. (Kuula 2011, 75.) Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohteena ovat nimenomaan asiakkaan kokemukset. Opinnäytetyössä astutaan ihmisen yksityiselämän puolelle. Tutkijan onkin hyvä hallita hyvät tieteelliset käytännöt ja myös yksityisyyden suojan perusasiat. (Kuula 2011, 75.) Tässä opinnäytetyössä ihmisten yksityisyyttä kunnioitettiin siten, että jokainen sai itse päättää mitä tietoja itsestään ja perheestään antaa kyselylomakkeeseen ja kyselyssä ei kysytty mitään täsmällisiä tunnistetietoja. Saatekirjeessä vastaajille luvattiin, että kyselylomakkeet hävitetään, kun opinnäytetyö on tarkastettu ja hyväksytty. Näin tulee tapahtumaan. Lomakkeet silputaan ja paperisilppu hävitetään asianmukaisesti.

Ihmisillä on oikeus päättää itseään koskevien tietojen käsittelystä. Tutkimuksissa tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavilla on oikeus päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen vai eivät. Suostumus tutkimukseen täytyy olla ehdottomasti vapaaehtoinen. (Kuula 2011, 86–87.) Tämän opinnäytetyön tutkimusaineisto koostuu melko suppeasta määrästä vastauksia. Aineiston määrää on kasvatettu asiakaspalautteilla, joita on verrattu kyselylomakkeen vastausten kanssa.

Kyselytutkimuksen yhtenä heikkoutena voidaan pitää sitä, että vastaamattomuus saattaa nousta suureksi. Tässäkin opinnäytetyössä käytetyssä postikyselyssä suurimpana ongelmana voidaan nähdä kato eli palautumattomat kyselylomakkeet. (Hirsjärvi, Remes, Saijavaara 2001, 182-183.) Tarkkaa tietoa siitä, miksi ihmiset kieltäytyvät tutkimuksista, ei ole. Oletuksena voidaan pitää, että arkaluontoisia asioita käsittelevä kysely lisää kieltäytymisen mahdollisuutta. (Kuula 2011, 158.) Tämän opinnäytetyön aihetta voidaan pitää asiakkaille arkaluontoisena, sillä he ovat Ruusun asiakaina olleet lastensuojelun asiakkuudessa ja lapsi on saattanut olla huostaanotettuna ennen kuntoutusta, sen aikana tai kuntoutuksen jälkeen.

8.4 Tutkimuksen hyödyntäminen ja kehittämiskohteet

Sekä Laurikainen (2014) että Pärnä (2010b) ovat todenneet, että perhekuntoutukseen ohjataan perheitä ja odotetaan, että jaksosta on heille jotain hyötyä. Myös asiakkaat odottavat hyötyvänsä kuntoutusjaksosta ja rahoittajat odottavat vastinetta panostukselleen. Perhekuntoutuksen vaikuttavuuden sekä tuloksellisuuden arvioinnille on siis monia eri lähtökohtia ja perusteita. Tärkeimpänä perusteena voidaan kuitenkin pitää perhekuntoutuksen kehittämistä, jotta asiakkaita voidaan auttaa entistä paremmin. Arvioinnin kautta kuntoutuksen prosesseja voidaan myös tehdä näkyväksi eri tahoille. (Pärnä 2010b, 251, 271.)

Linnakangas ja kumppanit (2010), Olson ja muut (2010) sekä useat opinnäytetöiden tekijät ovat todenneet, että perhekuntoutukseen liittyvää tutkittua tietoa on olemassa kovin vähän. Tietoa löytyy kyllä perhetyöstä, joka usein on perheiden tukena

perhekuntoutusjakson jälkeen, mutta tutkittu tieto linkitettyä juuri perhekuntoutusjaksoon ja sen tavoitteiden toteutumiseen perhekuntoutusjakson jälkeen tuntui puuttuvan. Olsson ja kumppanit (2010, 283) ovat todennut, että perhekuntoutuksen vaikutusten tutkimisessa tarvitaan jatkossa enemmän pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Pitkittäistutkimus olisi yksi vaihtoehto tämän kaltaisen tutkimuksen suorittamiseen. Aihetta voisi lähestyä yhdistämällä laadullista ja määrällistä tutkimusta, joka tekisi aineistosta rikkaamman ja mahdollisesti myös luotettavamman.

Yhtenä opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota Perhekuntoutus Ruusulle selvitystä siitä, mitä asioita heidän toiminnassaan kannattaisi huomioida jatkossa ja millaisia kehittämiskohteita toiminnassa näyttäisi olevan. Positiivisen asiakaspalautteen hyödyntäminen markkinoinnissa on yksityisen palvelun tuottajan näkökulmasta arvokas mahdollisuus. Arkipäiväisistä asioista päällimmäiseksi nousevat ryhmätoiminnot ja niiden kehittäminen. Ryhmämuotoisella toiminnalla voidaan saavuttaa paljon etuja, joita ei yksilötyöskentelyssä voida tarjota ja ryhmätyöskentelyssä vertaisryhmä voi antaa ison lisän ammatilliseen toimintaan. Ryhmien jäsentäminen sisältöjen ja toteutuksen osalta on tarpeen, jotta ryhmätoimintojen merkityksellisyys asiakkaiden kokemukseksi lisääntyy.

Isona haasteena näyttäytyy myös parisuhteeseen liittyvät palvelut. Uusia toimijoita ja toimintoja tarvittaisiin, jotta pystyttäisi tukemaan vanhempien parisuhdetta haastavassa pikkulapsivaiheessa riittävän aikaisessa vaiheessa. Matalan kynnyksen toimipaikkoja tarvittaisiin kipeästi.

Aineiston laajentaminen kattamaan myös asiakaspalautteiden tutkimisen ja vertaamisen kyselyn tuloksiin toi esiin sen, että asiakaspalautelomakkeen antama tieto jää kohtuullisen pinnalliseksi. Asiakaspalautelomakkeen päivittämisellä ja kysymysten uudelleen asettelulla saataisiin enemmän tietoa asiakkaan kokemasta vaikuttavuudesta ja siitä, millä asioilla asiakkaat näkevät olevan merkitystä kuntoutumista tukevinä tai estävinä tekijöinä. Tämän tiedon ajantasainen saaminen antaa mahdollisuuden esimerkiksi vuositasolla tarkkailla toimintaa ja etsiä jatkossa kehittämiskohteita nopeatempoisemmin.

Asiakasprofiilin keräämisen ja teoreettisen tiedon etsinnän yhteydessä löytämäni aikaisemmat tutkimustulokset kannustavat kehittämään arviointityöskentelyä omana prosessinaan. Varsinaisen kyselyn osalta arviointi ei noussut erityisesti esiin, mutta Ruusun toiminnan tuntemisen ja teorian tiedon yhdistämisen kautta heräsi ajatus arviointityöskentelyn kehittämisestä.

Selkeän arviointijakson sisällön suunnittelu ja arvioinnin tuotteistaminen omaksi kokonaisuudekseen irti varsinaisesta perhekuntoutuksesta näyttäisi olevan hyvä ratkaisu. Perhekuntoutuksen on todettu olevan tehokas arvioinnin tuottamisen paikka, mutta arviointi osana muuta työskentelyä saattaa sotkea asioita ja heikentää koko prosessin antia. Laadukasta arviointia sosiaalityössä tarvitaan monessa kohdassa ja perhekuntoutuksessa näiden arvioiden tekeminen vaikuttaa mahdolliselle. Arvioinnissa on nähtävissä yleistä tilanteen arviointia, vanhemmuuden arviointia ja turvallisen arjen turvaamiseksi tarvittavien tukitoimien suunnittelua sekä vanhemmuuden arviointia mietittäessä lapsen huostaanoton lakkaamista tai huostaanoton tarpeen arviointia.

Valtiontalouden tarkastusviraston (2012,137) havaintojen perusteella perheen jälleenyhdistämisen merkitys on kasvanut uuden lastensuojelulain myötä. Raportin mukaan kuitenkin useimmissa tapauksissa jälleenyhdistäminen edellyttäisi huomattavasti intensiivisempää työskentelyä vanhempien kanssa ja jälleenyhdistämistavoitteiden kirjaamista vanhempien asiakassuunnitelmiin. Laadukkaan arviointityöskentelyn tuotteistaminen ja sen hyödyntäminen myös perheen jälleenyhdistämistyöskentelyssä voisi tuoda lisämahdollisuuksia markkinoinnin näkökulmasta. Toki tarkastusviraston raportin valossa voitane todeta, että ensin tarvitaan asenne- tai työskentelymuutosta sosiaalitoimistoissa, jotta asiakaskuntaa olisi mahdollista saada tämän kaltaisille jaksoille.

Lähteet

- Aaltonen, P. 2013. "Äiti, onks toi nyt se masennus?" Miete-kuntoutus perheille, silloin kun vanhempi sairastaa. Mannerheimin lastensuojelu liiton Lasten ja Nuorten kuntoutussäätiö.
- Banks, S. 2012. Ethics and values in social work. New York: Basingstoke; Palgrave Macmillan
- Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Bardy, M. & Barkman, J. 2001. Tunteet ja ilmaisutaidot sosiaalipoliittisina kysymyksinä. Stakes, Yhteiskuntapolitiikka 66, 3. Viitattu 14.9.2016. <http://thl32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/101627/013bardy.pdf?sequence=1>
- Bentovim, A. & Miller, L. 2014. Perhearviointiopas. Perheen voimavarojen, vahvuuksien ja vaikeuksien arviointimenetelmä. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy.
- Dahler-Larsen, P. 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Stakes. Helsinki. Viitattu 20.8.2016. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden_arv.pdf?sequence
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Finne-Tuulasaho, K. 2009. Kohti yhteistä kasvua – kohtaamisia lapsen ja vanhemman kanssa perhekuntoutusosastolla. Perheterapia 25, 3, 18-27. Viitattu 25.8.2016.
- Forsberg, H. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Toim. H. Forsberg & R. Nätkin. Helsinki: Gaudeamus, 15-17.
- Grönroos, S. & Reinikka, L. 2015. Kuntouttavan perhetyön malli Heinolan kaupungin lastensuojelutyöhön. Opinnäytetyö, YAMK. Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, kuntoutuksen koulutusohjelma. Viitattu 13.9.2016. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97854/Gronroos_Sami.pdf?sequence=3
- Heikkilä, H. 2001. Tilastollinen tutkimus. 3. painos. Helsinki: Edita.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008. Helsinki. Viitattu 25.8.2016. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T9-2008-VERKKO.pdf>
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyksiä. Stakes 14/2000. Helsinki.

Hiltunen, L. N.d. Graduaineiston analysointi. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 11.1.2017 http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/aineiston_analysointi2.pdf

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. p. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001 Tutki ja kirjoita. 6.-7. p. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Hokkanen, L. 2012. Sosiaalitoimistojen asiakastytyväisyyskyselyn tulkinta. Teoksessa Sosiaalityön vaikuttavuus. Toim. A. Pohjola, T. Kemppainen & S. Väyrynen. Tampere: Juvenes Print, 122-123.

Hughes, D. 2011. Kiintymyksen vanhemmuus, toimivuutta kasvatukseen Tampere: PT- Kustannus.

Hurtig, J. (2003) Lasta suojelemassa – Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Väitöskirja. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Viitattu 13.1.2017. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61733/Johanna_Hurtig_v%C3%A4it%C3%B6skirja.pdf?sequence=1

Hurtig, J. 2010a. Lasten suojelua ja perheen kuntoutusta -lastensuojelullisen kuntoutuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Teoksessa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. M. Törrönen & K. Pärnä (toim.) Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy. 237-249

Hyyppä, H., Kiviniemi, L., Kukkola, J., Latomaa, T. & Sandelin, P. 2015. Kokemuksen tutkimuksen ulottuvuudet. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 9. Viitattu 21.11.2016. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201503252008>.

Hämeen-Anttila, L. 2017. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa Sosiaalityön käsikirja. (Toim.) A. Kananoja, M. Lähteinen ja P. Marjamäki Tallinna: Printon. 216-246.

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2011. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOYpro.

Jyväskylän yliopisto. 2015. Koppa. Laadullinen tutkimus. Viitattu 11.1.2017. <https://koppa.iyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimus-strategiat/laadullinen-tutkimus>

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi -perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Kaikko, K. 2004. Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Licensiaattityö. Kuopion yliopisto, Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillinen lisensiaatti koulutus. Viitattu 29.8.2016. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=8c79277c-bb90-45f5-a368-2063b7f6ea22>

- Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa lastensuojelu tänään. Toim. A. Harjula, A. Puonti & T. Saarnio. Helsinki: Tammi, 119-140.
- Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalvelujen kehittäminen. Stakes. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77109/R281-2004-VERKKO.pdf?sequence=1>
- Ketola, J (toim.). 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kettunen, M. 2016. Palvelujohtaja. Kirkkopalvelut. Haastattelu 8.3.2016.
- Korteniemi, P. & Borg, P. 2008. Kohti näyttöön perustuvaa ammatillista käytäntöä? Stakes, Työpapereita 23/2008. Helsinki. Viitattu 22.8.2016. <https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/74980/T23-2008-VERKKO.pdf?sequence=1>
- Koski, L. 2014. Hanketoiminnan ohjaus ja vaikuttavuus. Opetushallitus. Viitattu 20.8.2016 http://www.examenkommissionerna.fi/download/151395_VA_aloitustilaisuus_2013_Koski.pdf
- Kumpulainen, A. & Valkonen, R. 2005. Perhekuntoutus Kuusikon kunnissa 2001. Helsinki: Edita. Viitattu 25.8.2016. http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_FILES/PK2004.pdf
- Kuntouttavan perhetyön –esite. 2015. Heinolan kaupunki. Lasten ja perheiden palvelut -yksikkö.
- Kuronen, H. & Weckman, S. 2010. Nopsa perhetyön menetelmien arviointi työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyö, YAMK. Laurea-ammattikorkeakoulu, terveyden edistämisen koulutusohjelma. Viitattu 3.10.2016. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/21975/KURONEN%20HELENA%20-%20WECKMAN%20SANNA.pdf?sequence=1>
- Kuronen, M. & Lahtinen, P. 2010. Supporting families: the role of family work in child welfare. Teoksessa Social Work and Child Welfare Politics. Through Nordic Lenses. H. Forsberg & T. Kröger (Edited by) Bristol: The Policy Press
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Toinen, uudistettu painos. Jyväskylä: Bookwell.
- KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 31.8.2016. <http://www.fsd.uta.fi/menetelma-opetus/>.
- L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 11.1.2017 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- L 13.4.2007/ 417. Lastensuojelulaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 28.12.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Valtion säädöspankki Finlex. Viitattu 30.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Valtion säädöspankki Finlex. Viitattu 7.1.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Laakkonen, K. 2010. "Vanhemmuus on vastuuta koko lapsen elämästä." Vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta, perheestä ja kasvatuksesta nykypäivänä. Pro gradu. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajakoulutuslaitos: Hämeenlinna. Viitattu 9.1.2017. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81440/gradu04193.pdf?sequence=1>

Lahtinen, P. 2008. Perhetyön menetelmät opiskelijoiden teksteissä: tutkimus perhetyön opiskelijoiden menetelmäkuvauksista. Lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto, sosiaalityö.

Laine, S., Heino, L. & Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutuksen moniammatilliset käytännöt. Teoksessa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. M. Törrönen & K. Pärnä (toim.). Porvoo: Bookwell Oy, 137-165.

Laurikainen, E. 2014. Perhekuntoutuksen hyödyt asiakkaille ja kuntoutuksen jälkeen tapahtuvan työskentelyn arviointia. Opinnäytetyö YAMK. Laurea-ammattikorkeakoulu, terveyden edistämisen koulutusohjelma. Johtaminen perhekeskeisessä työssä. Viitattu 15.9.2016 https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/83853/Laurikainen_Elisa.pdf?sequence=1

Lapsen oikeuksien yleissopimus. 60/1991. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 11.1.2017. http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Lastensuojelu. 2013. Tilastokuvaus. Viitattu 4.10.2016 <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tietoa-tilastoista/tilastokuvaukset/lastensuojelu>

Lastensuojelun käsikirja 2016a. Perhekuntoutus. Viitattu 20.8.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>

Lastensuojelun käsikirja 2016b. Päihdetyö ja lastensuojelu. Viitattu 6.10.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/paihdetyo-ja-lastensuojelu>

Linnankangas, R., Lehtoranta P., Järvikoski, A. & Suikkanen, A. 2010. Perhekuntoutus puntarissa. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy. Viitattu 9.1.2017. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17451/Tutkimuksia109.pdf?sequence>

- Matara, A. 2008. Elämää ehjemmäksi, pesää pehmeämmäksi: lastensuojelullinen, ympärivuorokautinen perhekuntoutus kuntouttavana ja korjaavana avohuollontuki-toimenpiteenä. Pro gradu. Kuopion yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.
- Miller, H. & Törrönen, M. 2010. Arvostava ja aito kohtaaminen. Teoksessa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. M. Törrönen & K. Pärnä (toim.). Porvoo: Bookwell Oy, 66-87
- Mustajärvi, S. 2008. Perhetyöhön sitoutuminen. Lastensuojelun perhetyön asiakkaana olevien vanhempien, perhetyöntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia. Pro gradu. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Viitattu 4.10.2016. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79189/gradu02591.pdf?sequence=1>
- Nappula. 2015. Kirkkopalvelujen sähköinen asiakashallintajärjestelmä. Asiakirjat nähtävissä vain Kirkkopalvelujen työasemilta.
- Niemelä, A. 2015. Moniammatillinen kuntoutustyöryhmä perhekuntoutusta kehittämässä. Opinnäytetyö, ylempi AMK tutkinto. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaaliterveys ja liikunta-ala. Perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden lisääminen. Viitattu 13.1.2017. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114209/Niemela_Anne.pdf?sequence=1
- Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY.
- Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Toim. H. Forsberg & R. Nätkin. Helsinki: Gaudeamus, 16-38.
- Olsson, K., Laine, S., Heino, L., Pärnä, K. & Törrönen, M. 2010. Perhekuntoutuksen tullevaisuus. Teoksessa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. M. Törrönen & K. Pärnä (toim.). Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten- ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy, 277-284.
- Paasio, P. 2003. Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla. (Structure and Option of the Effectiveness Evaluation in the Juhman Services). Sta-kes. FinSoc. Työpapereita 3/2003. Viitattu 6.1.2016. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77070/Tyopapereita3_03.pdf?sequence=1
- Penninkangas, T. 2012. Lastensuojelu osana lapsuutta. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Sosiaalityö. Viitattu 21.10.2016. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38669/URN:NBN:fi:jyu-201209282535.pdf?sequence=1>
- Perehdytyskansio 2016. Perhekuntoutus Ruusun perehdytyskansio. Asiakirja nähtävissä vain perhekuntoutus Ruusussa.

Pekkala, T. & Sokkala, K. 2015. Kontrollia ja mahdollisuuksia: työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden näkemyksiä perhekuntoutusyksikön toiminnasta. Opinnäytetyö, ylempi AMK. Laurea ammattikorkeakoulu. Perhekeskeisen varhaiskasvatuksen kehittäminen ja johtaminen. Viitattu 4.10.2016.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97327/pakkala_sokkanen.pdf?sequence=1

Pohjola, A. 2012. Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Sosiaalityön vaikuttavuus. M. Pohjola, T. Kemppainen & S. Väyrynen (toim.). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin. Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3. Viitattu 6.9.2016. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf>

Pärnä, K. 2010a. Perhekuntoutus lasten ja perheiden palveluna. Teoksessa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. M. Törrönen & K. Pärnä (toim.) Porvoo: Bookwell Oy, 41-50.

Pärnä, K. 2010b. Perhekuntoutuksen arviointi ja tuloksellisuus. Teoksessa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. M. Törrönen & K. Pärnä (toim.) Porvoo: Bookwell Oy, 249-273.

Pärnä, K., Saarinen, M., Mellenius, N. & Antikainen, P. ICF ja kuntoutuksen arviointi. Kuntoutus lehti. 3.2011. Viitattu 21.8.2016. <https://issuu.com/kuntoutussaatio/docs/kuntoutus-3-11-final>

Rajavaara, M. 2007. Vaikuttavuusyhteiskunta sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84. Viitattu 22.8.2016 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3290/RajavaaraVaikuttavuusnetti.pdf>

Rautio, H. 2014. ”Hyvä vanhempi pitää huolen myös itsestään.” Hyvä vanhemmuus lasten ja nuorten tulkitsemana. Pro gradu. Itä-Suomen Yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Yhteiskuntatieteiden laitos. Sosiaalityö. <http://docplayer.fi/4400845-Hyva-vanhempi-pitaa-huolen-myos-itsestaan-hyva-vanhemmuus-lasten-ja-nuorten-tulkitsemana.html>

Rautio, M. 2016. Perhekuntoutukseen valikoituminen lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Opinnäytetyö, ylempi AMK. Laurea ammattikorkeakoulu, terveyden edistäminen. Viitattu 14.1.2017. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114700/Rautio_Minna.pdf?sequence=1

Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lapsen uusperhesuhteista. Helsinki: Väestötutkimuslaitos. Viitattu 18.8.2016. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/67ac0d4f9e460f5c2456bb3ce75d1579/1475825938/application/pdf/4248575/Mik%C3%A4%20on%20lapsen%20perhe_sis%C3%A4sivut.pdf

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma pro Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Käsitteitä. Viitattu 20.9.2016
<https://www.thl.fi/fi/web/paatoksenteko-talous-ja-palvelujarjestelma/vaikuttavuus/sosiaalilyon-vaikuttavuuden-arviointi/tutkittua-tietoa/kasitteita>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tuurala, T. & Holma, T. 2008. Lastensuojelun laatusanasto. Suomen kuntaliitto ja lastensuojelupalvelujen LapsiARVI-hanke. Viitattu 3.12.2016. http://www.sosiaalitalaito.fi/ep/tiedostot/Laatusanasto_arvo.pdf

Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.). 2010. Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa, Porvoo: Bookwell Oy.

Törrönen, M. 2001. Matkalla muutokseen. Kokemuksia perhekuntoutuskursseista. Ensi- ja turvakotienliitto.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten julkaisusarja 20. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 6.9.2016. http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_20.pdf

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2012. Tuloksellisuustarkastus kertomus. Lastensuojelu. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/2012. Helsinki: Edita Prima Oy. Viitattu 18.10.2016. https://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_netti.pdf

Virtuaaliammattikorkeakoulu N.d. Ylemmän AMK-tutkinnon metodifoorumi. Viitattu 3.12.2016. <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/0709019/1193463890749/1193464131489/1194289328583/1194289824724.html>

Väestöliitto. 2016. Lapset ja ero. Viitattu 6.10.2016. http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapset_ja_ero/

Väänänen, R. 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Kuopion yliopistollinen sairaala, lasten psykiatrian poliklinikka. Viitattu 29.8.2016. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1271-8/urn_isbn_978-952-61-1271-8.pdf

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2016. Tutkittavien informointi. Viitattu 10.9.2016. <http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/tutkittavien-informointi.html>

Liite 2. Kyselylomake

Perhekuntoutuksen vaikuttavuus asiakkaan näkökulmasta

1. Perheemme on osallistunut perhekuntoutukseen vuonna: _____

2. Perhekuntoutusjaksoimme kesti _____ (kuukautta/viikkoa)

3. Perhekuntoutukseen osallistui perheestämme: äiti isä ja ____ lasta

4. Lasten iät perhekuntoutuksen alussa: _____

5. Kuuluuko perheeseemme jäseniä, jotka eivät kuntoutukseen osallistuneet

Kyllä, ketä _____ Ei

6. Olitteko lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa samaa mieltä perhekuntoutukseen ohjautumisen syistä?

Kyllä _____

Ei, miten mielipiteenne erosivat? _____

7. Otettiin Ruusussa huomioon perheenne näkemys perhekuntoutuksen tarpeista?

Kyllä, miten? _____

Ei, mitä jätettiin huomioimatta? _____

8. Millaisia kokemuksia teillä on, liittyen **perhekuntoutukseen saapumiseen**:

9. Ovatko kokemukset positiivisia (hyviä) vai negatiivisia (huonoja): _____

10. Millaisia kokemuksia teillä on, liittyen **aikaan perhekuntoutuksessa**:

11. Ovatko kokemukset positiivisia (hyviä) vai negatiivisia (huonoja): _____

12. Millaisia kokemuksia teillä on Ruusun **henkilökuntaan liittyen**:

13. Ovatko kokemukset positiivisia (hyviä) vai negatiivisia (huonoja): _____

14. Mitkä asiat **edistivät** perheenne kuntoutumista ja tavoitteiden saavuttamista Ruusussa:

15. Millaiset asiat **olivat esteenä** perheenne kuntoutumiselle ja tavoitteiden saavuttamiselle Ruusussa:

16. Ovatko **lapsenne** puhuneet/muistelleet jotain tai joitain asioita perhekuntoutuksen ajalta? Jos ovat niin millaisia asioita ja ovatko ne positiivisia (hyviä) vai negatiivisia (huonoja) asioita

17. Ruusun toiminnassa on erilaisia työskentelyyn kuuluvia asioita, arvioi, oliko niillä merkitystä perheenne kuntoutumiseen:

	Tärkeä merkitys	Ei merkitystä	Ei kokemusta
Aikuisten henkilökohtainen työskentely henkilökohtaiset terapeuttiset keskustelut			
Omaohjaajan ja lapsen yhteinen aika			
Omaohjaaja työskentely Ohjaajan tuki ja apu arjessa, perushoidon opastus, vanhemmuuden teemaan liittyvät keskustelut/tehtävät			
Lepo			
Vanhempainryhmä			
Perheryhmä			
Rentoutus			
Tiimitapaamiset perheen, sos.ohjaajan ja omaohjaajien yhteiset tapaamiset			
Yhteisön tuki			
Käytännön apu (lastenhoito, kodin siivous, muuttoaapu, asiointiapu jne.)			
Sosiaaliohjaajan apu es. etuuksien hakeminen, yhteistyö sos.toimen kanssa, palveluohjaus			
Muuta?			

18. Saavutettiin perheenne osalta perhekuntoutusjaksolle asetetut tavoitteet

Erinomaisesti Hyvin Osittain Ei lainkaan

19. Millainen perheenne **tilanne** oli **perhekuntoutusjakson päätyttyä** verrattuna tilanteeseen, kun saavuitte perhekuntoutukseen

Tilanne oli huonompi

Tilanne oli samanlainen

Tilanne oli vähän parempi

Tilanne oli selvästi parempi

20. Jos perheen tilanne muuttui jakson aikana johonkin suuntaan, oliko perhekuntoutusjaksolla merkitystä muutoksen kannalta?

Kyllä Ei

21. Mitkä asiat Ruusussa vaikuttivat perheenne tilanteen muuttumiseen?

22. Mitä lastensuojelun tukitoimia perheellenne tarjottiin perhekuntoutuksen päätyttyä?

	Ruusun toimesta	Kunnan toimesta	Muu toimija
Intensiivinen perhetyö (3-5 käyntiä/vko)			
Perhetyö 1-2 krt/viikko			
Lapsiperheiden kotipalvelu			
Terapia tai keskusteluapu			
Päihdehuollon palvelut			
Tukiperhe			
Tukihenkilötyö			
Muu palvelu, Mikä?			

23. Millainen on perheenne **tilanne nyt**, verrattuna perhekuntoutuksen päättymisajankohtaan

Tilanne on huonompi

Tilanne on samanlainen

Tilanne on vähän parempi

Tilanne on selvästi parempi

24. Onko perheellänne edelleen voimassa oleva lastensuojeluasiakkuus?

kyllä ei, päättynyt vuonna _____

KIITOS VASTAUKSESTANNE!

Täytä alla olevat yhteystiedot, mikäli haluat osallistua tuotepaketin arvontaan:

Nimi: _____

Osoite: _____

* Tämä yhteystietolomake on vain arvontaa varten. Vastauksenne erotetaan tästä lomakkeesta ja yhteystietoja ei toimiteta lainkaan tutkimuksen tekijälle. Susanna Pirttiaho arpoo tuotepalkinnon ja hävittää yhteystietolomakkeet välittömästi tämän jälkeen. *

Liite 3. Kyselylomakkeen saatekirje

Arvoisa vastaanottaja!

Helmikuussa postitin kyselylomakkeen kaikille vuosina 2011-2015 Ruusun perhekuntoutuksessa asiakkaina olleille perheille. Sain kuitenkin harmillisen vähän vastauksia, joten päätin lähettää muistutuksena uudelleen tämän kyselyn. Toivon todella, että voitte käyttää vähän arvokasta aikaanne ja kertoa kokemuksistanne Ruusussa.

Kyselyyn osallistuminen on teille täysin vapaaehtoista. Kyselyn kattavuuden ja luotettavuuden kannalta on kuitenkin äärimmäisen tärkeää, että vastauksia tulee riittävästi ja asioihin eritavoin suhtautuvat vastaavat kyselyyn.

Antamanne vastaukset käsitellään ehdottoman nimettöminä ja luottamuksellisesti.

Opiskelen sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Tämä kysely liittyy opinnäytetyöhöni, jonka työnimi on ”Viisi Ruusuista vuotta. – Asiakkaiden kokemuksia Ruusun perhekuntoutuksesta”. Tutkimuksen tarkoitus on kuulla Teidän asiakkaiden mielteitä Ruusun toiminnasta ja saada ajatuksia toiminnan kehittämiseksi. Lisätietoja kyselystä, sen tarkoituksesta ja tavoitteista saat Minna Laitiselta puhelimitse numerosta 040-679 2511 tai sähköpostilla minna.laitinen@ptkruusu.fi.

Toivon, että palautatte kyselylomakkeen oheisessa kuoressa mahdollisimman pian, viimeistään 5.5.2016 mennessä. Osoitetiedot ovat valmiina ja postimaksu maksettu, voit tuoda lomakkeen vaikka Hulinoihin tullessasi.

Kyselylomakkeita ei luovuteta ulkopuolisille ja ne ovat vai minun käytössäni, vain tätä tutkimusta varten. Kun opinnäytetyö on tarkastettu ja tulokset hyväksytyt, vastauslomakkeet hävitetään.

Pieksämäellä 31.3.2016,
Vastauksianne odottaen:

Minna Laitinen

Liite 4. Asiakaspalautelomake

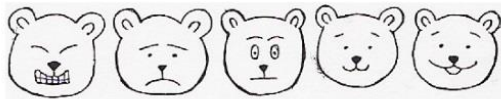

PALAUTELOMAKE pvm _____

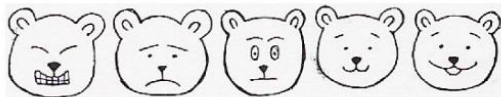
Pyydämme Teitä antamaan palautetta ajastanne Perhekuntoutusklänikka Ruusussa. Ympyröi parhaiten mielipidettäsi vastaava ilme, halutessasi voit myös tarkentaa palautettasi kirjallisesti. Kaikenlainen palaute on tarpeellista ja kehittää toimintaamme.

1. Perhekuntoutusklänikka Ruusun ympäristö ja käytännön järjestelyt
Miten seuraavat asiat mielestäsi toimivat:

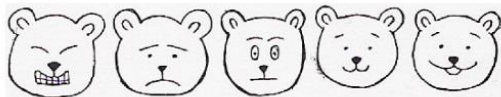
a. majoituslilat

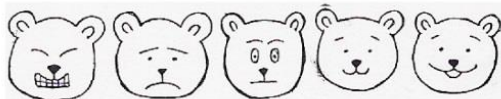
b. pihapiiri

c. ruokailut

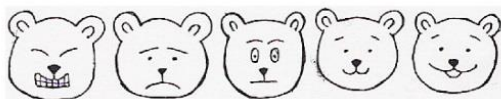

d. aikataulut

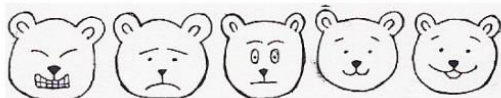

2. Perhekuntoutuksen sisältö

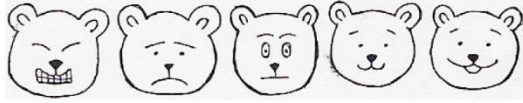
a. Millaisena koit omaohjaajatyöskentelyn?

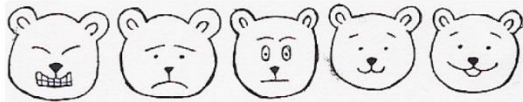
b. Mitä ajattelet koko ohjaushenkilökunnan tarjoamasta tuesta ja työskentelystä?

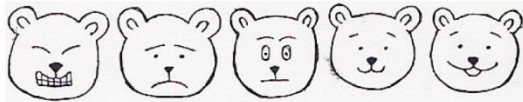
c. Arvioi ohjattujen ryhmien hyödyllisyyttä perheellesi

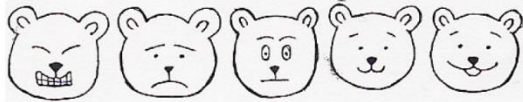
d. Millaisena koit vertaistuen muilta asiakkailta osana kuntoutusta?

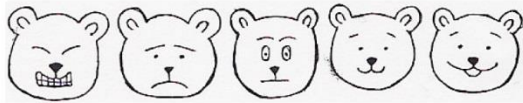
e. Miten perheesi tavoitteet saavutettiin?

f. Arvostettiinko jaksolla mielipiteitäsi?

g. Saitko kuntoutusjaksolta voimavaroja tai selviytymiskeinoja arkeen

3. Erityisen tärkeää minulle on ollut...

Olisin vielä toivonut...

Haluan vielä lisää...